לֹא־אֶפְרַע וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֶנָּחֵם
כִּדְרָכַיִךְ וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שְׁפָטוּךְ נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה: ט וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: טז בֶּן־אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ
אֶת־מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹד
וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ:
יז ←7 הֵאָנֵק ו דֹּם מֵתִים אֵבֶל לֹא־תַעֲשֶׂה
פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים

ת"א ולא אפרע. מ"ק ל"ח סנהדרין כ"ב: הלעק דוס. מ"ק ס"ו: פתחך חבוש. כדכתיב י"ל ר"י סוטה כ"ה מ"ק ס"ו (מ"ק ס"ב): ועליך. מ"ק ס"ו:

מהר"י קרא

ידושה בך נקמה: לא אפרע. לא אבטל גזירתי. כמו (ותכל) נתפרעו כל עצתי: ולא אחוס. עליך: ולא אנחם. בעצמי מלהביא פורענות: (מז) הנני לוקח ממך. דבר חמוד בעיניך. אשתך. כמו שאומר בסמוך. ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב: ולא תבוא דמעתך. ולא תצא דמעתך מעיניך. וכן חירום יונתן ולא השבר דמעין: (יז) האנק דום. דום בעצמך שלא תזעק בכי בעצמך עליה: מתים אבל. אבל שמתאבלין על המת לא תעשה: פארך חבוש עליך. פתרונו מופתך יהיורן עליך. לפי שכתו' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. ואמרו חכמי' ז"ל אלו תפילין שבראש המונחים

סנחה שי

ואם מלמעל ולית דכוותיה חה ה' מכם: (מז) עיניך המפנה הכי"ת כאות וי"ם בחמת: (יז) חבוש עליך. אלשה הם המקבלת ומיתמנון ביום מ ב ס' לח אבר עמו (ויקרא ל') פארך מ ב ס עליך עליכם מ ב ס בשמון ונלחמת ים גלגל נגמרום ונפטרים כי' מר אחין בנים מכם מפטרים לנפש לחתם ולף כל ס' נעני עלמו אין כפטוקים מכוונים למפרה כונכמת בו כי נמקלמם נמסר ל' חסר ותר מלא. ומקלמם ב' מלא וחד חסר ובריני כתנים אחינו מפיר עלמו ונלחנר לא

רש"י

לאסור בתפילין וסגלל והייב בעטיפת הראש ומכרין לאותו בעודה רלאנוה מעל הקרים: (יח) כאשר צויתי. שלא לנהוג אבילות: (יט) מה אלה לנו. מה הרמיזות הללו

רד"ק

פשתים יהיו על ראשם הפארים והצעדים ואבל חייב בפריעת הראש שהוא הסרת סבבעתו אר סדורו מעל ראשו וישב בבלי הראש מסבבעתו ויעטוף בסודרו בעטיפת השפה עם הראש שהוא סימן לאבילות לפיכך אמר האל יתברך ליחזקאל שלא לנהוג מנהגי אבל במות אשתו להיות למופת לישראל. ורבותינו ז"ל פירשו פארך אלו התפילין שבראש וכן ת"י מופתך יהיון עליך: ולחם אנשים לא תאכל. כשאר אבלים ששולחים להם שכניהם כאכל. ותרגם יונתן ולחים אבלין לא תיכול: (יח) ואדבר אל העם. דברתי אליהם הנבואה הזאת שבאה אלי: ותמת אשתי בערב. שהיה זמן אבלות ועשיתי הפך האבלים: (יט) ויאמרו. מה אלה לנו. מה מופת הם הדברים האלה לנו: כי אתה עשה. כי ידענו שאתה עושה אותם למופת לנו: (כ) ואמר אליהם דבר ה'. אינני עושה הדברים האלה מעצמי כי כבר אמרתי לכם הנבואה שבאה אלי שתכות אשתי וצונו האל יתברך שלא אתאבל עליה ומה שתשאלו מה המופת היא לכם: דבר ה' היה אלי לאמר. לכם. מה מופת היא לכם: (כא) אמור. הנני מחלל. שאביא עליו זרים שיחללוהו הבי שאמר למעלה וחללו את צפוני וכמו ובאו בת פריצים והללוה: גאון עוזכם. כמו שאמר לגאון שמחו כי גאון ישראל היה בית המקדש ועוזם והמאורהם על כל עם שהיה נראה בו כבוד האל יתברך בענן ובאש העלונה. מחמד עיניכם. שהיה יפה בבנינו ונתכן בו: ופהמל נפשכם. כאשר יתמול איש על הדבר שאוהב אותו והם היו מקוים בכל יום לשוב אליו כמו שהיו

מצודת דוד

סמנבעות (שמות ל"ט) ודרך המלך היה לכסיל המנבעות הסיל וכ"ל למנו מעל התפילין יאמר שהמלך אסור בקנונועליך. לא בדרך המלך שמוקן המעגל: ולא תעשה. לא בדרך המלך שמעשה למלו מד מעל המפטיס: לחם אנשים. לא בדרך המלך שמעגלין אותו מעודה הלאמונה מעל המרים: (יח) ואדבר. לא דברי הנבואה הסיל: ואעש בבקר. בבקר הנני עשיתי אשתי בערב: (יט) מה אלה לנו לנהוג מנהגי אבילות: (יח) הלא תגיד. הלא מהלאלו תגיד לנו מה הדברים האלה מרמזים עליו לאבר לחם עוסה: (כא) הנני

מצודת ציון

כלאם והקשילה וכן ומבכת לבם מנבעות (שמות כ"ה): תעבה. ענין עביפה כמו ומל עבם יעבה (ויקרא י"ג): שבם. שיש בעם הפפמים: (כא) גאון. ענין גומות: עוזכם. ענין חוזק

באור הענין

מתים, לא תעשה וצוהו שילך עם מנבעת הראש ולא יעטוף כדרך האבלים, וכן שיניחו התפילין הנקראים פאר, וכן לא יחלוץ מנעלים, ולא יעטה על שפם ולא יאכל סעודת הבראה בענין שלא ינהג שום אבילות: (יח) ואדבר יחזקאל אמר זה אל העם בבקר ובערב מתה אשתו. ובבקר בעת הקבורה התחלת האבילות עשה כציוי ה', ומה שדבר תחלה היה כדי לאמת נבואתו שידעו שידע מיתת אשתו תחלה, וגם היה למשל שכן היה עם הפליט כמו שיתי: (יט) ויאמרו מה אלה לנו כי אתה עשה בודאי אינך עושה כזאת רק להראות איזה אות ונבואה לנו ומה יורו אלה הדברים לנו:

באור המלות מראה יחזקאל

קצר, שיצייר הדבור הארוך כגולת מים, והדבור הקצר כגוסף טיפים טיפים, כמו ולקימו תשף מלתי (איוב כ"ט). ואמר ירוף כמטר לקחי וכו', ומה הדבור על המקדש ואמר בקצור כגוסף מעט מים: (ג) מצית. גדר פעל יצת אם מבעיר הבערה גדולה בפעם אחת (ישעיה מ"): להבת, שלהבת, הלהב יוצא ומתפשט מרחוק מהאש הבוער. ושלהבת, מורכבת מתיבות אש להבת, כמו כאש להבה אכלה סביב, כי אש להבת שנפרד מן האש ומלהטת, ויש שבאים ביחוד אש ולהבה, והוא בוער ולוהט: ונצרבו. כמו צרבת השחין; עי' בתו"ה תזריע (סי' ק"ט): מגבב צפונה מגבב ילך לצפון, והה"א תחת למ"ד בתחלתה: (ה) ממשל משלים. המשל שעל ידו יובן הנמשל בא בקל, כל המושל עליך ימשל (למעלה ש"ז) המשל המתים, שצריך משל להבין

באור הענין

מה ג"כ ב' נבואות, מכוונות נגד ב' נבואות שאמר בסי' כ"א), שים סגיך דרך תימנה שהיה על ירושלים שהיא הנבואה של שעות הסיר, שע"ז אמר שם לא נפל עליה גורל, ונגד הנבא אל אדמת ישראל היה הנבואה של סי' כ"ג, ונגד הסף אל מקדשים באה הנבואה הזאת, ותחלה התחיל שם לדבר במשל, והנביא אמר כי יאמרו ממשל משלים הוא ונבא בלא משל, ושוב חזר לאמר המשלים על כאו"א: (טז) הנני לקח הרעו שאשתו חמות במגפה, וצהו שלא יספד, ואף לא יבכה, ואף שלא יבואו דמעותיו כלל: (יז) האנק דם האנקה בדממה שלא ישמע אדם, מתים אבל ר"ל אבל של

זְלֻחִים אֲבָלִין לָא תֵיכוּל:
יח וְאִתְנַבֵּיתִי לְעַמָּא
בְּצַפְרָא וּמִיתַת אִתְּתִי
בְּרַמְשָׁא וַעֲבַדִית
בְּצַפְרָא כְּמָא
דְּאִתְפַּקְּדִית: יט וַאֲמַרוּ
לִי עַמָּא הֲלָא תְחַוֵּי לָנָא
מָא אִילֵּן לָנָא אֲרֵי אַתְּ
עָבֵיד: כ וַאֲמַרִית לְהוֹן
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ הֲוָה עִמִּי לְמֵימַר:
כא אֲמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל
כְּדֵן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים הָא
אֲנָא סָפִים יָת בֵּית
מַקְדְּשִׁי יְקַר הוֹקְפְכוֹן
.ובנתיכון

ת"א זלחים אבלים. מ"ק כ"ז: ותמת אשתי. מ"ק ס"ו: גאון עוזכם. ב"כ ב':

רש"י

לאסור בתפילין וסגלל והייב בעטיפת הראש ומכרין לאותו בעודה רלאנוה מעל הקרים: (יח) כאשר צויתי. שלא ליתאבל עליה: (יט) מה אלה לנו. מה הרמיזות הללו הגיד לנו מה אלה לנו. שאין אתה מתאבל על אשתך: (כא) גאון עוזכם. מקדשי שאת' מתגאין וכן [בנו] ובוטחין בעוזן. כענין שנאם

מהר"י קרא

בגובה הראש במקום שמוחו של תינוק רופס. מרקאבר רחמנא ליחזקאל מארי חבוש עליך מכלל שאבל אסור בתפילין: ולא תעטה נעלו שפם. ולא תעטוף בשער של פיך. כשאדם מצער עצמו נותן שער של שפתו על פיו ושותק. כמו ועל שפם יעטה ומתרג' ועל מומיה כך אבלא יתעטף: ולחם אנשים. שמוכרין

מנחה שי

יכולתי לעמוד על המפורש מאמרתי לאחוז בסדרים המוכנים ולכם לחדר הדוב מכם כמו שכתובים בפסוקים מד חנם ה' לח אבר עמו ולכן מחמתי דיפפיה ולאיוב מחבר ויחזקאל מלא וכן כיון המפורה מ"ר: ולא תאבלה. בסדרים כ"י מדוייקים

רד"ק

ל"ל פירשו פארך אלו התפילין שבראש וכן ת"י מופתך יהיון עליך: ולחם אנשים לא תאכל. כשאר אבלים ששולחים להם שכניהם כאכל. ותרגם יונתן ולחים אבלין לא תיכול: (יח) ואדבר אל העם. דברתי אליהם הנבואה הזאת שבאה אלי: ואעש בבקר. שהיה זמן אבלות ועשיתי הפך האבלים: (יט) ויאמרו. מה אלה לנו. מה מופת הם הדברים האלה לנו: כי אתה עשה. כי ידענו שאתה עושה אותם למופת לנו: (כ) ואמר אליהם דבר ה'. אינני עושה הדברים האלה מעצמי כי כבר אמרתי לכם הנבואה שבאה אלי שתכות אשתי וצונו האל יתברך שלא אתאבל עליה ומה שתשאלו מה המופת היא לכם: דבר ה' היה אלי לאמר. לכם. מה מופת היא לכם: (כא) אמור. הנני מחלל. שאביא עליו זרים שיחללוהו הבי שאמר למעלה וחללו את צפוני וכמו ובאו בת פריצים והללוה: גאון עוזכם. כמו שאמר לגאון שמחו כי גאון ישראל היה בית המקדש ועוזם והמאורהם על כל עם שהיה נראה בו כבוד האל יתברך בענן ובאש העלונה. מחמד עיניכם. שהיה יפה בבנינו ונתכן בו: ופהמל נפשכם. כאשר יתמול איש על הדבר שאוהב אותו והם היו מקוים בכל יום לשוב אליו כמו שהיו

מצודת ציון

כלאם והקשילה וכן ומבכת לבם מנבעות (שמות כ"ה): תעבה. ענין עביפה כמו ומל עבם יעבה (ויקרא י"ג): שבם. שיש בעם הפפמים: (כא) גאון. ענין גומות: עוזכם. ענין חוזק

באור הענין

מתים, לא תעשה וצוהו שילך עם מנבעת הראש ולא יעטוף כדרך האבלים, וכן שיניחו התפילין הנקראים פאר, וכן לא יחלוץ מנעלים, ולא יעטה על שפם ולא יאכל סעודת הבראה בענין שלא ינהג שום אבילות: (יח) ואדבר יחזקאל אמר זה אל העם בבקר ובערב מתה אשתו. ובבקר בעת הקבורה התחלת האבילות עשה כציוי ה', ומה שדבר תחלה היה כדי לאמת נבואתו שידעו שידע מיתת אשתו תחלה, וגם היה למשל שכן היה עם הפליט כמו שיתי: (יט) ויאמרו מה אלה לנו כי אתה עשה בודאי אינך עושה כזאת רק להראות איזה אות ונבואה לנו ומה יורו אלה הדברים לנו:

באור המלות מראה יחזקאל

המשל יאמר ממשל משלים בפעל: (יב) ונמס כל לב ורפו כל ידים. עי' (ישעיה י"ג ו'): וכהתה כל רוח. כמו ויח בהה (ישעיה ס"א ג'): (יד) מרוסה. פעל מרס לא נמצא על. החידוד בשום מקום, שע"ז בא פעל לטש שנן חדד, ועקר הנחתי על חלישת השער, ונמצא נחושת ממורט (מ"א ז' מ"ה) יהוא על נחושת מצוחצת מאד שנמרסו ממנו כל הסיגים, ובא פה על חרב שצחצחו אותה, וגם מסירים חדודה ומורטים אותה, וגם אם לא תאכה לפרש מרס מענין חלישה. רק כמו נחושת מרס מענין צחצוח, עכ"פ אין הידוד בכלל צחצוח ור"ל חצון הוחדה וחצון רק מורסה להיות לה ברק: וצחצוח ולא הוחדה שם ונשארה בלא חידוד, ובשירוש אומר, ויתן אותה למרסה לתפוש בכף, והיא מורסה לתת אותה ביד, הרי המירוס מסיר

מנודין ומצורעין מה הן בתספורת ת"ש *מנודין יומצורעין אסורין לספר ולכבס מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן ^אלא ב"ד שלדורן ומניחין אבן גדולה על ארונו ^ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו ^אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ^ולא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מחייבי מנודה מהו בעטיפת הראש אמר רב יוסף ת"ש *והן מתעטפין ויושבין כמנודין ובאבלים עד שירחמו עליהם מן השמים א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דרמיר מצורע מהו בעטיפת הראש ת"ש ^ועל שפם יעטה ^מכלל שחייב בעטיפת הראש ש"מ *אבל יאסור להניח תפילין מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ^פארך חבוש עליך מכלל דב"ש אמר ^) מנודה מהו בתפילין תיקו מצורע מהו בתפילין תיקו ^ת"ש ^והצרוע ^לרבות כ"ג בנדוי יהיו ^פרומים ^ישיהו מקורעים ^וראשו יהיה פרוע אין פריעה אלא ^גידול שער דברי ר"א ר"ע אומר נאמרה הוייה בראש ונאמרה הוייה בבגד מה הוייה האמורה בבגד דבר שרוץ מגופו אף הוייה בראש דבר שרוץ מגופו מאי לאו אתפילין אמר רב פפא לא ^) אבומתאוסורא ^אבל אסור בשאילת שלום דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ^האנק דום ^מנודה מהו בשאילת שלום אמר רב יוסף ת"ש *יובשאילת שלום שבין אדם להברו כבני אדם הנוופין למקום א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דרמיר מצורע מהו בשאילת שלום ת"ש ועל שפם יעטה שיהו שפתותיו מדובקות זו בזו שיהא כמנודה וכאבל ^ואסור בשאילת שלום ש"מ וניפשוט מינה למנודה אמר רב אחא בר פנחס משמיה דרב יוסף מי קתני שאסור שיהא כמנודה וכאבל [קתני] במילי אתרנייהא ואסור נמי בשאילת שלום ^אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום מנודה מהו בדברי תורה אמר רב יוסף ת"ש מנודה ישנה ושוגין לו נשבר ונשכרין לו ^מחודם לא שנוה ולא שוגין לו לא נשבר ולא נשכרין לו ^אבל שנוה הוא לעצמו שלא יפסיק את למודו ^ועושה לו תנות קטנה בשביל פרנסתו ואמר רב זבוני מיא בפקרא דערבות שבע מינה מצורע מהו בדברי תורה ^ת"ש ^והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה ובחרחה וביועה מכאן אמרו *הזנין והמצורעין ובועלי נדות ^מחרחין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש וכש"ס בהלכות ובאגדות ^ובעלי קריין אסורין ש"מ אבל ^אסור *בתכבוסת דכתיב ^יוישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה ^זה ימים רבים מתאבלת על מת מנודין ומצורעין מה הן בתכבוסת ת"ש מנודין ומצורעין אסורין לספר ^ולא חפרומו ולכבס ש"מ ^חייב בקריעה דקאמר להו רחמנא לבני אהרן ^ולא תפרומו מכלל דכ"ע מיחייבי מנודה מהו בקריעה תיקו מצורע מהו בקריעה ת"ש ^בנדוי יהיו פרומים ^ישיהו מקורעין ^שמעמינה אבל ^חייב בכפיית המטה ^דתני בר קפרא

מנודין ומצורעין מה הן בתספורת. ומדתני יהיה פרוע לא תני לאוסרו עליו ליה דר"ח דשוקי לה לקמן בתספורת הדע דלקמן בעי לאוסרו ^מינה אתחת אמתין מ"ש ו: מגילה ד: מ"ש מ"ק ט: מ"ש מ"ק ט: מ"ש מ"ק ט

מבאן ואילך עושה בצינעה בתוך ביתו • פי' בתוספת הרב מתחפרים מן הצדקה קלי וחכי מקמע לעיל דקאמר לעיל (ל' יפ): הקובר מתו ב' ימים קודם הרגל מונה ה' ימים אחר הרגל ומלגלחתו בעונית פי"א אחרים המקמע דהתחל אסור כל ז' והתם מצוה שאני חד "אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המחפרנם מן הצדקה מבאן ואילך עושה בצינעה בתוך ביתו והאשה מווה בפלך בתוך ביתה יתד אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מבאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנהמין אלא במקום המתנחמין חנו רבנן אבל ג' ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל מבאן ואילך שואל ומשיב כדרכו שלשת ימים הראשונים אסור בשאילת שלום והתניא *מעשה ומתו בניו של ר"ע נכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול בשעת פטירתן עמה. ר"ע על פסקל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפי' שני בנים תתנומים מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם ואם בשביל עקיבא באתם הרי כמה עקיבא בשוק אלא כך אמרתם "תורת אלהיו בלבו וכ"ש ששברכם כפול לכו לבתיכם לשלום "כבוד רבים שאני מג' ועד ז' משיב ואינו שואל מבאן ואילך שואל ומשיב כדרכו ורמינהו *"המצא את חבירו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין 'מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אומר לו בשפה רפה ובכובד ראש אמר רב אידי בר אבין 'הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום והא מדקתני משיב מכלל דשיילינן ליה "דלא ידעי אי הכי התם נמי התם "מודע להו ולא מהדר להו "הכא לא צריך לאודועינהו ורמינהו *המצא את חבירו אבל בתוך "ב חדש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר "ב חדש שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין אבל מדבר עמו מן הצד איר מאיר המצא את חבירו אבל לאחר "ב חדש ומדבר עמו תנחומין למה הוא דומה לאדם שנשברה רגלו וחיתה מצאו רופא ואמר לו כלך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שחדע שסממני שלי יפין לא קשיא "הא באביו ואמו הא בשאר קרובים התם נמי ידבר עמו תנחומין מן הצד אין הנ' ומאי אינו מדבר עמו תנחומין כדרכו לאבל מדבר עמו מן הצד ל"חיר אבל ג' ימים הראשונים אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו לעצמו מבאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו ר"ש אומר "אפי' בא ממקום קרוב מונה עמהן ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית איבעיא להו

הלך

מצוה שאני חד "אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המחפרנם מן הצדקה מבאן ואילך עושה בצינעה בתוך ביתו והאשה מווה בפלך בתוך ביתה יתד אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מבאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנהמין אלא במקום המתנחמין חנו רבנן אבל ג' ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל מבאן ואילך שואל ומשיב כדרכו שלשת ימים הראשונים אסור בשאילת שלום והתניא *מעשה ומתו בניו של ר"ע נכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפי' שני בנים תתנומים מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם ואם בשביל עקיבא באתם הרי כמה עקיבא בשוק אלא כך אמרתם "תורת אלהיו בלבו וכ"ש ששברכם כפול לכו לבתיכם לשלום "כבוד רבים שאני מג' ועד ז' משיב ואינו שואל מבאן ואילך שואל ומשיב כדרכו ורמינהו *"המצא את חבירו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין 'מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אומר לו בשפה רפה ובכובד ראש אמר רב אידי בר אבין 'הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום והא מדקתני משיב מכלל דשיילינן ליה "דלא ידעי אי הכי התם נמי התם "מודע להו ולא מהדר להו "הכא לא צריך לאודועינהו ורמינהו *המצא את חבירו אבל בתוך "ב חדש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר "ב חדש שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין אבל מדבר עמו מן הצד איר מאיר המצא את חבירו אבל לאחר "ב חדש ומדבר עמו תנחומין למה הוא דומה לאדם שנשברה רגלו וחיתה מצאו רופא ואמר לו כלך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שחדע שסממני שלי יפין לא קשיא "הא באביו ואמו הא בשאר קרובים התם נמי ידבר עמו תנחומין מן הצד אין הנ' ומאי אינו מדבר עמו תנחומין כדרכו לאבל מדבר עמו מן הצד ל"חיר אבל ג' ימים הראשונים אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו לעצמו מבאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו ר"ש אומר "אפי' בא ממקום קרוב מונה עמהן ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית איבעיא להו

הלך

מעלה עמהן • לומר הואיל ומעלה להיות תפילין מלי להיות מלמחר בקבי • תשמ • תכילה טווה כפלך • מלת במקום המתנחמין • כמנוך לאבלים: תפי' ב' בנים חתנים • קבריתי מעמהם אני מרוב כבוד שמעיתם לי: ואם בטיל עקיבא באתם הרי כמה עקיבא בשוק •

תורה אור מלת הלכתם לנחמן: כ"ם שבכרכם כפול • שלכבוד הבורה באתם: לכו לבתיכם לשלום • הרי שאל בשלומן: ומיעיכו • דבתוך ל' יום אינו שואל: ונשת תשמ • בתוך שלשים יום כגון שאין לו בנים כדלקמן: אינו רשאי ליכנס לביתו • לנחמו מקום מלינה דעת דתשה אחרונה קתני מיהת בתוך ל' יום אינו שואל בשלומו ב"ם שהאבל שלומו לו ל' יום וקשיא למאן דאמר בתוך ל' יום אינו שואל בשלומו אין אחרים שואלין בשלומו: מכלל דשיילי • בתוך ל' יום שואל: דלא ידעי • לומר הא עמו אינו שואל בשלומו אבל זה ונעיל כדלקמן: אמר רב אידי הוא שואל בשלום אחרים • לומר מדין הא בשלום אחרים • לומר מדין הא דתני מכלל דשיילי • בתוך שלשים יום דהוא שואל בשלום אחרים שם גדול בשלום והא דקתני בתוך ל' יום אינו שואל בשלומו אין אחרים שואלין בשלומו: מכלל דשיילי • בתוך ל' יום שואל: דלא ידעי • לומר הא עמו אינו שואל בשלומו אבל זה ונעיל דלמאן דאמר בתוך ל' יום אינו שואל בשלומו • הא דקתני בתוך ל' יום אסור בשאילת שלום אבל מודע לו לאחר ל' יום אינו שואל בשלומו: מן הכל • שאומר לו התנחם ואינו מזכיר שם המת: הא בתבל על הבין ועל המו • אינו שואל בשלומו עד "ב חדש: הא בתבל קרובים • שואל בשלומו לאחר ל' יום: התם נמי • שלשים המקום ליה בתבל קרובים: ידבר עמו תנחומין מן הצד • לאחר ל' כי היכי דבתחילה ואמר מדבר עמו תנחומין מן הצד לאחר "ב חדש ומדבר עמו תנחומין לאחר ל' אינו מדבר עמו תנחומים כלל: ר"ש • ומלי לאחר ל' אינו מדבר עמו תנחומים כדרכו: מונה עמהן • עם האבלים שבאותו מקום אותו דבמקום קרוב הוה ויכול לבא בתחלת האבלות חזכינן ליה כמו בתחלת אבלות • מונה אלא ה' ימים עם אחר אבלים: מונה לעצמו • שבעה שלמין: שם גדול בבית בבית • שבת ומלת גדול הבית בבית מונה עמהן • אבלי הבית הם שבת הוא הבעיר ממנו אבל אם היה גדול כדרך ובת בתוך שלשה ימים אפי' ממקום קרוב מונה לעצמו דלא מטיב אבלות דלעיר לאלמרופי גדול בהדיה:

הלך

מסורת השי"ס

מלין ב. ע"ב

[נזה מה.]

[נמ"ב]

[ביה כו.]

מלין ב.

[נזה מה.]

[ביה יח. ובמ"ן]

[ביצה מה. לקמן נו:]

[מאמות פ"ק]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מי מעיר בכלים לפני דבר ולא בשאל ליה בסוף ואחר"כ מודע לכי הא דקתני כל שאר אסור בשאלת שלום ומתלן לא שלום ומתלן לא שלום ומתלן לא ליה כתוב שלום ליה כתוב שלום לפיכם מודע לכו אבל בתבל הוא ולא מהדר לכו עכ"ל:

הגהות הרי"ב רבינו גרשום

[א] תוס' ד"ה תפי' וכו' ד"ל בגנון מיגנ בגנון ודיב בגנון ב"ל לבלי ודיב בגנון ד"ל בגנון ולקמן דף כב ע"ב מוקמינן לדברים ובמה ומלת בגנון מלמן מלא ל"ב כו' מקלת מיגנ שבתמתין בגנון כל זמן שבתמתין מלא בגנון: [ב] ר"ל בגנון בגנון בגנון

ᏗᏕᏲᏓᏅᏘᏱ ᏗᏂᏲᏎᎴᏂᏍᏗᏱ ᏗᏂᏴᏫᏯᏍᏗᏱ ᏗᏂᏴᏫᏯᏍᏗᏱ ᏗᏂᏴᏫᏯ

לאחד מהן. נועלין את החנות כל שבעה: [י] אפילו דברים שמותר לעשותן בחולו של מועד אסור לאבל לעשותן ביום ביתי אבלו. אבל אחרים עושים לו. כיצד היו זיתיו להפך וכדיו לנוף והשתנו לעלות מן המשרה וצמרו מן הזורה. שכר אחרים לעשות לו כדי שלא יאבדו. ומרבצין לו שדהו משתניע עונת המים: יא [פ] האריסין והחכירין שלו והקבלנין הרי אלו יעשו כדרכן. אבל החכרים והגמלים בהכחות שלו והמפנים בספינה שלו הרי אלו לא יעשו. ואם היו מוחכרים או משכירים מקודם לזמן קצוב הרי אלו יעשו: יב [י] שכיר יום אפילו בעיר [פ] אחרת לא יעשה לו:

האבל

[י] אפילו דברים שמותר לעשותן בחולו של מועד ומו'. כתב מי שכתב (קד כ"ב) דיש לומר דכי כל עיקר דבר מותר אמאי אפילו דבר לא יעשו לו אבל אם מלאכה אסור לעשות לו אם כן מה הוא אומר אפילו דברים שמותר לעשות לו אבל לא

וכ"ש כל שלשה ימים הראשונים וכו' עד לאחר י"ג הנם. כמ ומפרש כמה פעמים בגמרא ומר הכי הנה כמו שהל נמנים מהרים שרוים בשלום: ומ"ש אם בשלמה שלום מאסר בגמרא מ"ק ל"ב הכמה שלום מאסר לגמרא דברים וכו'. הם דברי רבינו לשאיים אבל: ומ"ש אלא יהמה מעטים ביד וכו'. כמוף פ"ק דף ל"ח:

אחר רב מסא חנא בגמרא דרבי אבל לא עיום מעטים נמוך מיקן מפני מפניהו לדי מוקש ומפלא מתנגם מל הבריות. ומתוקם לבל בגמרא דאיקם מוך מבכה לאמר. ומ"ש אלא יהמה לעקום מתמה וכו'. עמר מתה מתנגמר בגמר: פ"ו ב ואלו דברים וכו' אבר מתכלמה וכו' דברים אלו מתכלמים:

הגהות לקמן:

ג בתחפורת כיצד וכו' כך אסור כל שלשה יום. ר' נמה כמר"ן: וכ"ש בל"ה כלים וכו'. בגמרא דבתי מנחם בגמ"ק ובגמ' כמ"ל: ב' אלו מנתנן נמנים בגמרא כמון ר' יוסי אומר כל כמנים מנתנן כמן מן מלמנים מנתנן מנתנן ומנתנן נוגים שם פ"ב מנתנן מנתנן ר' יוסי אומר אם מנתנן מנתנן מנתנן

שנבר ס"ו לא שנבר אלא מכל מלות הרחק לכנסים אפשר מיב כמוהר. ומכל מה שכתוב אמרו מקרבים קלבר לבר לא מסרו אלא אם הקרבים ומה"ר מפורש היה יכול לומר ואמר ס"ו ומכל מלות אלא אם לא הקרבים אל אם לא יכל. אלא מלות אלו לא בם כי אי מבנו מלות אמר אמר מכל קרעין אלא אם לא קרעין אל. ס"ו ומכל קרעין אלו ביום ושרים כמו אלא ומכל מלות אמר אמר אם לא מאמר אמר אם לא מאמר אמר אם לא מא

[illegible]

לחם משנה

[illegible]

מגדל עזן

[illegible]

הגהות מיימוניות

[illegible]

[illegible]

לחם משנה

[illegible]

מגדל עזן

[illegible]

הגהות מיימוניות

[illegible]

סימן כח

[ירבה שלו' אחי י"צ הח"ר שמעון ס"ל] א).

מי שלא הדליק נר חנוכה באחד מן הלילות, אותה הלילה אין לה תשלומין, וזהו דעת המרדכי [1], אבל א־לילות אחרות לא קאי, ומדליק כדרכו ב) [2], דנס כל יומא איתא, ולית דין צריך בשש, וכן איתא באגודה [3]. ולא דמי לעומר [4] דהתם משום דכתיב תמימות, אבל הכא כל חדא מצוה באנפי נפשה היא כמו לולב. ומה שמוסיפין [5] משום הידור הוא, אטו מי שאוכל שום וריחו נודף כו'.

סימן כט

עגין ברכה לפני ק"ש שלפני מטתו, אף על פי שרב עמרם כתב לברך [1], רבינו חם ויתר רבותינו ז"ל [2] הסכימו שלא לברך, דקריאת שמע של בית הכנסת עיקר, והממעט בברכות במקום פלוגתא הרי זה משובח. והסדר עיין בתשב"ץ [3], ובזה יוצא א) ידי חובה. ואם אני משגה קצת מאי נפקא לך מינה.

סימן ל

תפילין של יד, בני אושטרי"ך וכל פרווהא בני חי"ת [1] מניחין המעברת' לצד היד. ואנו בני [ריינו"ס וכל בני] א) הי"ת [2] מניחין המעברת' לצד הגוף כמו של הראש. וכמה פעמים נתווכחתי עם רבותי על ככה ולא סלקא בידי, ונפקותא יש בדבר לעניין הכנסת הפרשה והיו"ד [3].

א) ע"פ פ., והיא לותה פתיחה לעיל סי' יז. ב) כדיעו, מ., פ.
א) תלת, מ.
א) ע"פ מ. ופ.

סימן כח: רמ"ה; מ. עמוד 10 סי' כו; מי. 84 דף 180, א; פ. עמוד תנג על הגליון; ב"י או"ח סי' תרעב בשם תשובה אשכנזית.
1 שבת סי' רסח.
2 הגהות מנהגי ר"א טירנא, חנוכה אות יז כתב שמצא בהגה בתשובת מהרי"ל שמשמע שידליק בשאר הלילות כשאר בני אדם (מובא בד"מ או"ח סי' תרעב אות ג) ונראה שזה כוונת רבנו כאן.
3 שבת אגודה סי' לא. וכתב הב"י או"ח סי' תערב ד"ה ומ"ש שכן הוא ברוקח (סי' רכו) ובשבלי הלקט (השלם סי' קפו, והיא אותה התשובה המובאת במרדכי, אבל יותר באריכות).
4 שכתב בה"ג דאם לא ספר באחד מהלילות נתבטלה המצוה, דעתו ודעת החולקים עליו מובאים בטור או"ח סי' תפט.
5 כלומר אין לשאול הרי מצינו שבכל יום מוסיפין וזה סי' שהוא המשך של יום הקודם.

סימן כט: רמ"ה; מ. עמוד 10 סי' כו; מי. 84 דף 183, א; פ. עמוד תנד על הגליון.
1 מובא בטור או"ח סי' רלה ואינו בסדר רב עמרם שלנו והמו"ל השלימוהו ע"פ ספרים אחרים.
2 שם.
3 סי' רס.

סימן ל: רמ"ה; מ. עמוד 10 סי' כה; מי. 84 דף 180, א; פ. עמוד תנד על הגליון.
1 כך נקראים על שם שמבטאים את החי"ת כמו כ"ף, עיין תה"ד סי' רלא.
2 שמבטאים את החי"ת כמו ה"א שם בתה"ד ובלקוטים בסוף ספר מהרי"ל (עמוד 85 דפוס ווארשא).
3 עיין בתה"ד סי' מט בשם אחד מהגדולים, והוא מהרי"ל ככתוב בלקט יושר ח"א עמוד 15, ע"ש. ועיין נמי בשו"ע או"ח סי' כז סעיף ג ובביאור הלכה שם לענין איטר יד.

סימן לא

א ומה ששאל אחי אם יש למזוג [1] לאורח [2] תוך י"ב חדש, מהר"ז כתב א) באלפסי [3] דשלוח מנות אין לך שאילת שלום גדול מזה, ואם כן תפשוט מיניה דאסור למאי דנהגינא דאין שואלין בשלום אבלים אפי' בשבת [4].

ב ולברך שהחיינו בין המצרים כתוב בספר חסידים [5] דלא. ונראה לע"ד כגון מילתא דאפשר לדחויי כגון פירי או מלבוש, אבל אי מיקרי פדיון הבן אין מחמיצין את המצוה או הברכה, וצ"ע ב) [6].

ג ויום שמת בו אביו אם יש להתענות באדר הראשון או השני, על דבר זה שאלו את רבותינו באושטרייך [7] ולא הושוה דעתם, יש שהורה בראשון ויש בשני.

ואני איני כדאי להכריע אלא דיש קצת להביא ראייה מפטירת משה רבינו ע"ה דמתענין בראשון, כי אותן הימים כתוב בה"ג [8]. ושמא תאמר הכי הוה עובדא דשנה מעוברת היתה ונפטר בראשון. איברא לאו הכי הוא דבאדר הסמוך לניסן נפטר, דילפינן פטירתו בז' באדר מ־והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש [9] פ"ק דקידושין [10]. וכן לידתו בז' באדר הסמוך לניסן פרק קמא דסוטה [11], דמני ג' חדשים מיום לידתו עד ו' בסיון יום מתן תורה אליבא דרבי אחא בר חגינא, ולרבי חגינא בר פפי היה באדר הראשון יום לידתו, מכל מקום פטירתו באדר הסמוך לניסן כדלעיל.

ועוד ראייה דבגדרים הלך אחר לשון בני אדם [12], והאי כנדר דמי, דסתמא, אדר הראשון אליבא דרבי יהודה סוף פרק קונם יין [13] דבשטרות כותב אדר סתמא, וקיימא לן כוותיה לגבי

א) גרנו"ה: כתב, כתוב נאלפסי, נלקט יושר: מהר"ם (נ"ל מהר"ז עיין השמטות שם) כתב, כתב האלפסי, נפ. ות.: נתו' דאלפסי, ונכ"י ויגל 77: נתוס' אלפסי, ועיין הערה 3.
ב) נג"י ונכ"י פ. חסר מילת „ול"ע".

סימן לא, סעיף א: רמ"ה; מ. עמוד 26 סי' נט; פ. עמוד תנד על הגליון; א. 74 דף 56, ב; לקט יושר ח"א עמוד 157.
1 שקורין שענק"ן, באר היטב יו"ד סי' שפה ס"ק ג.
2 שהוא אבל על אביו או אמו.
3 בסוף מו"ק, כ"כ בלקט יושר ח"א עמוד 157 ד"ה ושמע, ולא מצאתיו. ועיין חלופי גרסא כאן אות א. ונראה שהוא תוס' אלפסי המובא ע"י חכמי אשכנז, עיין אוצר הגדולים ח"א עמוד קנא.
4 עיין רמ"א או"ח סי' תרצו סעיף ו, ט"ז שם ס"ק ג, מג"א ס"ק יב, פמ"ג, ומשנה ברורה ס"ק כא.
סעיף ב: רמ"ה; מ. עמוד 9 סי' כג; פ. עמוד תנד על הגליון; מי. 84 דף 180, א; ב"י או"ח סוף סי' תקנא בשם תשובה אשכנזית.
5 סי' תתמ.
6 בספר מהרי"ל ה' ט' באב כתוב „אמר מהר"י סג"ל טוב למנוע מלברך זמן על שום פרי חדש כל בין המצרים כדי למעט שמחה". ועיין בד"מ או"ח סי' תקנא אות יא. ולענין אם שכח וברך על פרי חדש בורא פרי העץ אם יברך שהחיינו, עיין תשו' כנה"ג דפוס קושטא (שנת תצ"ג) סי' לד ולה.
סעיף ג: רמ"ה; מ. עמוד 12 סי' מ; א. 74 דף 57, א; ב.מ. דף 19 סי' מא; לקט יושר ח"ב עמוד 98.
7 מהר"ם ס"ל ומהר"ש, מובא בשו"ת מהר"י ברונא סי' קצג וקצה, ויש שם ט"ס, ע"ש.
8 בכ"י א. 74 כתוב „בהלכות גדולות", ולא מצאתי שם באדר א, ולקמן בסי' קו כתב רבינו „נהג עלמא באדר ראשון כו'", ובתה"ד על אחד מהגדולים (הוא מהרי"ל) כתוב „כתב עוד ראייה מאחד שכתב ורשם כל הימים כו'". לפיכך נר' דצ"ל כאן: ב[מנ]הג[י]".
9 יהושע ד, יט.
10 לח, א.
11 יב, ב.
12 נדרים ל, ב.
13 שם סג, א.

שפתי כהן יורה דעה שפג שפה הלכות אבילות טורי זהב

שפד (א) ואם רבים צריכים לו להתלמד. בתה"ו נחיב כ"ח כתב ורליתי לרבותי שסיו מגידים ההלכה לחר ג' ימים מזה כ"ל במלמד שיכול ג"כ ללמוד ההלכה עם תלמידיו לחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים לריכים לו דתיוקות של בית רבן הכל פיהם חביב מלימוד הגדולים כדלחמריקנמסכת שבת חיבו דומה הכל שים בו חטא לחין בו חטא. ולדלה פטור שחכל מוחר להחמתם בחמתיחו החורה בקריחה כגון גלילה וכיולא בה דקריחה לחוד חסור לו משום דכחיב משמתי לב וכן דליתי בהג"ה שזה לשונו הרב ר"ח היה חכל בזמנם ומתיחי וחחפללו סליחות חלנו וקרלו בחורה והוא היה גולל ס"ת כו' ומביחה בדריסה:

כ' הפרישה פירוש לפילו בחבילות דידה דחיכה למיחם יותר סוחיל והוח לינו חכל דהכל ממנו ולח ממנה עכ"ל ולח דק דחדרבה בחבילות דידיה חיכה למיחם יותר דחם יהו מחגבר עליו ומעמת לו דכיון דחיכה חבלה כדחיחת בפ"ק דכחובות דף ד' ע"ש *): ב הוא בבגדו כו'. חבל הלא בגדים חסור לפי' סיר מפסיק לפילו בשבת וגבל. טור ומרב"ן:

ג אבל אם מת כו'. דכיון שהקילו לו רבנן והחיר לו לנהוג ז' ימי המשתה חחלה חייסין דחחי לזלזולי ביה חבל חם כגם כבר לחופה כו' ליכה למיחם דחחי לזלזולי שהרי לח הקילו לו כלום שקדמו לכן ימי המופה. וכן מי שחירבו חבל בהגל מותר לו להתייחד עמ"ש. הרב לקמן סימן של"ט ס"ב שהרי לח הקילו לו שום דבר חלח הרגל מעלמו הוח שנקבע וגם ליח ביה לפוסקי שמחה כל כך כמו חחן כ"כ הפוסקים:

שפד א אסור לקרות בתורה. דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב: ב ואם רבים צריכים כו'. כחוב בבדק הבית בשם ח"ח מלמדי חיטוקות י"ל שדיון הרבים לריכים לו ועוד דמלחכת החבד הוח כשהחיטוקות בטליס ע"כ וכן כחב מהרש"ל בחשובה סימן ס"ו ע"ש:

ג אסור לו כו'. כחב הב"ח וחימה דבסימן ח' בדין שבת כ' הרב דבחין שם כהן לחר חלח הוח מוחר לברוחו ולכן לח כ' כלום עכ"ל ולק"מ דהכח טעמח דחיסוכח דחכל חסור בדברי חורה חחח להשמועיון ומדין חבילות בשבת לח מייירי חבל החם דמייירי בכל הסימן מדין חיסור חבילות בשבת קחמר דמוחר לעלות משום דחל"ב ס"ל חבילות דפרסיסי ואין חבילות דפרסיסי נוהג בשבת והכי משמע החם להדיח ע"ש: ד ומצוה להתפלל כו'. ע"ל סי' שט"ו ס"ג: ה אין לו לבטלם. דחין חבילות לקטן כדלקמן ס"ס של"ו:

שפה א ויש מקילין האידנא בשאילת שלום האבל. על חבין וחמו חחר ל': ב אם לא שיחלקו כו'. ובחמת חין זה טעם

*) (וע' בשטמ"ק כי רבינו וגדולים פס בשיטה הפרישה).

בית הילל

מטה דחיתה לעיל בסי' קפ"ד ס"כ בשעת ונסתה צריך לפרוש מטמה עוזה לחתם ולח משחר קריטת עכ"ל. וכתב בב"ח בשחר קריטות לחילו חיבוק ונישוק שרי ולח כתיב ל"ל משעת דחיבוק ונישוק שרי חפי' לכתחלה ולפ דבנדה הוח רק מדרבנן חבל בחבילות הוח מדחוריתא יום ל' לדעת הרמב"ם זה חינו דלפ נבדה הסם שלח יבח לידי חיסור דחוריתא שלדברי הרמב"ם נבעה הוח מדחוריתא כמו דחיתה בב"י סימן קל"ז חבל בחבילות הוח מדרבנן רק יום כהתחנון מדחוריתא ומחבר בסדר חורה הוחיל וחבילות הוח מדרבנן רק יום ל' מדחוריתא המחירו עפי שלח יבח לידי חיסור כדלחיתה בנמ' דבחובות בפ"ק משום דקילא ליה ולחתה לזלזולי ביה המחירו עפי ס"ם ובב"ח כתב נבי נדה וכל המחמיר מע"ב עכ"ל:

(סימן שס"ד שו"ע סעיף ג') אם אין שם מי שיחפלל להוציא את הרבי' ידי חובתן יכול האבל להתפלל להוציאן. ובנה מקמח מכלן דחוך שבעה

ברכי יוסף

(סימן שס"ד שו"ע סעיף ד') ובהלכות אבלות וכו'. דלפי' לחחד מהגדולים בימי חבלו סביה לומד בהלכות חבילות בעיון ומחן בינו לבין עלמו ומה שחמהבר בעיון בקלה ובריח לו דין כחב ומעלה על

גליון מהרש"א

(סי' שפ"ב ס"ע ס"כ) אבל אם כנס. בי' סי' שפ"ב ס"ה סק"א: (סימן שפ"ד סעיף ה') אסור לקרות בחורה. כ' הב"י בירושלמי יש אם היה להום אחר הרחיר מחר ולא כחבוהו הפוסקים ע"ל. ויום שביעי של אבילות שחל בשבת יכול לעלות בשחרית. ומדינא כם בשחרית היה רשאי לעלות. ס"ח סי' ח"ב ס"ק ה': (שם בהג"ה) ליחיד השואל אותו. עי' מג"א סי' חקנ"ד ס"ק ה': (שם בהג"ה) אסור לומר חלכה. ולפטר חיומא ק' בבר"ח הוה כרבים צריכי' לו וכ"כ בח' רש"ל אף ישיש רב אחר הם לא יפיינו ב"כ לפני רב שאינו קבע להם: (סעיף ג') מי שיחפלל. ועל אביו ואמו אפילו בשיש אחר יחפלל חוך שבעה. ביח. היולל מובא בבא"ה והסוסף ע"ז אינו מפסיד ובר"ח חעבת ושורים יחפלל (אבל אחר שבעה) עד הלל. בבה"ל סי' שצ"א: (סימן שפ"ה סעיף ה' בהג"ה) מה שאנו נוהגין. ע' בא"ח סי' ס"ם ס"ב מה דאמור ליחן שלום קרים שיחפלל היינו שלום שהוא שבו של הקב"ה

שפג (ב) בבגדו. חבל בלח בגדים חסור חפי' סיר מפסיק חפי' בשבת ורגל. טור ומרב"ן:

שפד (ח) להתלמד. כחב הב"ח ע"ל דמלמד יכול ללמוד ההלכה עם חלמידיו הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים גם בלחה לרבים לריכים לו דחיתוקות של בית רבן ההלכה בקרוין בגון גלילה וכיולא בזה דקריחה לחוד חסור לו משום דכחיב משמתי לב וכן דליתי בהג"ה ח"ל הרב ר"ח היה חבל בזמן שבי וחמיטי והחפללו סליחות חלנו וקרלו בחורה והוא היה הגולל ס"ת כו' עכ"ל: (ב) כהן. כ' הב"ח וחימה דבסי' ח' בדין שבת כחב הרב דבחין שם כהן לחר חלח הוח מוחר לקרוחו ובלן לח כחב כלום וכ' הב"ך דלק"מ דהכח בעמח דלחיסורח דחבל חסור בד"ח חחח להשמועיון ומדין חבילות בשבת לח מייירי חבל החם דמייירי בכל הסי' **שפה** (ח) ל'. עוד חבין וחמו. ש"ך: (ב) שבימיהם. ובחמת חין זה טעם בכון דח"ל בר' ומי ולח מלינו לשום פוסק שחילק בכך עכ"ל הב"ך (ומיהו מדין חיסור חבילות בשבת לחמר דמוחר לעלות משום דחל"ב ה"ל חבלות דפרהסיה ולין חבלות דפרהסיה נוהג בשבת והכי משמע החם להליה עיין שם עכ"ל: בד"ח חחח להשמועיון ומדין חבילות בשבת לח מייירי חבל החם דמייירי בכל הסי' דבר"ח חוה כרבים צריכי' לו וכ"כ בח' ח"ב ס"ק ה': (שם בהג"ה) ליחיד השואל אותו. עי' מג"א סי' חקנ"ד ס"ק ה': (שם בהג"ה) אסור לומר חלכה. ולפטר חיומא ק' בבר"ח הוה כרבים צריכי' לו וכ"כ בח' רש"ל אף ישיש רב אחר הם לא יפיינו ב"כ לפני רב שאינו קבע להם: (סעיף ג') מי שיחפלל. ועל אביו ואמו אפילו בשיש אחר יחפלל חוך שבעה. ביח. היולל מובא בבא"ה והסוסף ע"ז אינו מפסיד ובר"ח חעבת ושורים יחפלל (אבל אחר שבעה) עד הלל. בבה"ל סי' שצ"א: (סימן שפ"ה סעיף ה' בהג"ה) מה שאנו נוהגין. ע' בא"ח סי' ס"ם ס"ב מה דאמור ליחן שלום קרים שיחפלל היינו שלום שהוא שבו של הקב"ה

חידושי רע"ק

מוח' ולכן ווילנא וצ"ל שכן מפורש בחרגום קהלח לח לחבוק ועח לרחוק מחבק עידן בחיר לנפפא איתתא ועידן בחיר לרחקא מנפפא בשבעת ימי אבלא עכ"ל:

(סימן ש"ד סעיף ג' בהג"ה) במקום שמח שם. בחי' הגרשוני כ' דאיתא בכל בו דאין מחפלל בביחו אם הפח קמן סחוח מבן שנה: (שם) והאבל מצטרף למנין. ביום הראשון וגדלא במהרש"ל שכ' בחל' ר"ח: (סימן שפ"ה סעיף ח' בהג"ה) לא מיקרי שאלת שלום. עי' מג"א (פי' חקנ"ד ס"ק כ"א) ס"ש לחשוח בזה:

ביאור הגר"א

[ג] ומותרת לישן כו'. דהא אף בנדה איבעיא להו בש"ס (י"ג ח') בחחלה: [ד] אבל כו'. הרא"ש שם ובעה"ג:

שפד [א] (ליקום) אבל כל שבעה כו'. בבה"ג. ודלא כי"ח ובחוס' כ"א א' ד"ה אלו כו' (ע"כ): [ב] אם האבל כו'. כ"ל בס"א דוקא שרבים צריכין לו משא"כ בה"ג שאינו אלא מפני דרכי שלום. שם: [ג] אם אין כו'. נלפר בס"א: [ד] ומצוה כו'. כמש"ל סי' שפ"ו ס"ג: [ה] אבל מוחר כו'. עחוס' כ"א א' ד"ה ואסור כו': [ו] (ליקום) וה"ם כו'. א"ר ס"ו הכם כו' ועיראש סי' ס"ד (ע"כ): [ז] וה"ם כו'. ע"ל סי' שצ"ג ס"ב שניה כו': [ב] ואם עשה כו'. נם' שם:

פרחי תשובה

שפד (א) אסור לקרות בחורה. עי' בחפר' מכס לבי סי' ק' שכחב דטעמח הוח מפני שיכול ללמוד דברים הרעים שבימיה והלכות חבילות ולכן בדבל שלחסור ללמוד דברים הרעים הרבה בדברים בבנעגה ומחילה דחסור בח"ח בס"ח בסי' ח' דח"ח הוי דבר שבלבגה. מיהו לח"ם בסי' ש"ע שם בשם הבחוב דח לם לחי סעיר. ועי' בש"ח בחוחם הייס סימן הקנ"ד סק"ח שחחב בשם מח"ב דבע"ב יכול לעלות לחורה ולפטריר. כיון דהוי דברים הרעים כ"ש לחסיבי בחורה כמוהו ע"ש: (ב) להתפלל. עי' בחפר' זכרון יעקב סי' ו' שכחב דחבל בחפלחו כל שבעה לח יחמר פעוס הקבוכה ובדר הקבנות המבוחריים בח"ח סי' ל' וזה ולמד מדין ע"ב המבוחר בסי' חקנ"ט סעיף ד' ע"ש (עיין בחג"ח סי' ל' ס"ק ל') ועי' בס' חומחת לבחבים סי' י"ד שכחב כן בשם הב"ש דחבל כל שבעה לח יחמר פ' חלח הוח מדין מלבה קרבנחיו והוח ז"ל בקפיר בזה ודעחו נוטה דבשחי וחפילו בחוחן לחחר הקבורה לחוח דחוריחא ז"ל דבריו כל מלינו לומר ע"ש: ולפי דחמחי לח כחבו עשם לח בעל זכרון יעקב הנ"ל:

באר היטב

שפג (ח) בבגדו. חבל בלח בגדים חסור חפי' סיר מפסיק חפי' בשבת ורגל. טור ומרב"ן:

שפד (ח) להתלמד. כחב הב"ח ע"ל דמלמד יכול ללמוד ההלכה עם חלמידיו הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים גם בלחה לרבים לריכים לו דחיתוקות של בית רבן ההלכה בקרוין בגון גלילה וכיולא בזה דקריחה לחוד חסור לו משום דכחיב משמתי לב וכן דליתי בהג"ה ח"ל הרב ר"ח היה חבל בזמן שבי וחמיטי והחפללו סליחות חלנו וקרלו בחורה והוא היה הגולל ס"ת כו' עכ"ל: (ב) כהן. כ' הב"ח וחימה דבסי' ח' בדין שבת כחב הרב דבחין שם כהן לחר חלח הוח מוחר לקרוחו ובלן לח כחב כלום וכ' הב"ך דלק"מ דהכח בעמח דלחיסורח דחבל חסור בד"ח חחח להשמועיון ומדין חבילות בשבת לח מייירי חבל החם דמייירי בכל הסי' **שפה** (ח) ל'. עוד חבין וחמו. ש"ך: (ב) שבימיהם. ובחמת חין זה טעם בכון דח"ל בר' ומי ולח מלינו לשום פוסק שחילק בכך עכ"ל הב"ך (ומיהו

כרם שלמה

שפא (ח) אבל כל ז' שבעה ימים. בחחלה: (ב) ואם רבים צריכים לו. בחחלה: (ג) אבל אם מת כו'. בחחלה: (ד) אבל אסור לקרות בחורה. בחחלה: (ה) אבל אסור בחלמוד חורה. בחחלה: (ו) ומותר לישן. בחחלה: (ז) אבל אסור בגמרא ומקרא. בחחלה: (ח) אבל אסור בשאלת שלום כיצד. בחחלה: (ט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (י) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (טו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (טז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (יט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (כט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (ל) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (לט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (מט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (נט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (ס) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (סט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (ע) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (עט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (פט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (צט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (ק) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קי) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קטו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קטז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קל) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קס) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קע) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קק) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קקט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קל) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קס) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קע) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (ק) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קי) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קטו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קטז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קיט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קכט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קל) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קלט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קמט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קנט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קס) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קסט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קע) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קעט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קפט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצ) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצח) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קצט) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (ק) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קא) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קב) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קג) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קד) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קה) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קו) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קז) אבל אסור בשאלת שלום. בחחלה: (קח) אבל אסור בשאלת שלום

שפה (א) ואסור לשלוח מנות. כתב מו"ח ז"ל בסס הג"ה בסס דכתב דמ"כ חוץ ל' ימי ולא מליגו לסוס פוסק שחילק בכך: ג עד שיעברו ג' רגלים. כדלקמן סימן של"ב ס"ב: ד מקום כו'. ולחיתא בירושלמי הוכא בפוסקים ל' מוסיפין רבא חזל לחד לחד ולמנת המן אבלים בשבתא ומאל בהון ואמר להון מאי יודע מגבא מקומכם אבל שלום עליכם כמנהג מקומי ועיין בח"מ סימן רפ"ז:

שפו א וי"א שאין נוהגין כו'. מפני שמניח לידי שהוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שביניהו מיהו יש לנהוג בעטיפה קלת דהייהו למפוך הכובע למעה לפני העיניים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת':

שפז א עכשיו לא נהגו כו'. מ"מ אסור לו ליישב על גבי כסא מ"ר כריס וכסתות כי אם על גבי קרקע אם לא מולה וזקן שיש להם לער ביישיבה על גבי קרקע מוחרים להניח כר קטן מתחתיו. מיהו יכול ליקן ולעמוד ומ"ל ליישב כלל רק כשמתמנים. אלו לריך ליישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרולה ליישב לישן על גבי קרקע מיהו המתמנים יושבים ע"ג ספסל דמכתמת ממיל להו. כל זה מבואר בדריסה:

שפח א ואחר שהגיע כו'. פוסקים דלמו לאבל אלא ביום ראשון וביום ב' מוחר מיד לפי' קודם הגן המטה וכ"פ הכ"ח. ואם שמע שמועה קרובה דיום קבורה דאסור לבניה תפילין. כן מבואר מדברי הרמב"ן והמחבר לקמן סי' ת"ב ס"ב וכ"פ בחסו' משפחת בנימין סימן פ"כ ופסקו הוא:

שפז (א) ובשעת שינה כו'. כתב רש"ל אבל אין לו ליגע כל ז' אלא ע"ג הקרקע כ"כ הר"מ והאבל מ"ל ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו ואז גם המתמנים לריכין ליישב ע"ג קרקע אח"כ אמר להו האבל שבו ע"ג ספסלים דמלי מחיל ליקריה (ולפסר מנוס הכי אין המתמני' ומיכין בזמן הזה ע"ג קרקע דמחיל האבל מסחמא) וליישב האבל ע"ג כריס וכסחות בעוד שהמתמנים אלו לא יחכן אמנם מולה וזקנים שיש להם לער ביישיבה קרקע מוחר להניח כר קטן מחחיו עכ"ל. מה שכ' שאין לריך האבל ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו פירוש אבל בלחו הכי יכול לעמוד או ליקן בחדרו אבל על כל פנים אסור ליישב ע"ג ספסל:

שפח (א) אסור להניח תפילין. גם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כ"כ הרמב"ן וכ"י מביאו לקמן סימן ח"ב:

שפח (א) אבל ט' ואחר כו'. וכן משסע בס"ב דסוכה (ל"ח ב') ועש"ש בא"ח סי' ל"ח: [ב] מיבעיא כו'. כמ"ש (נסוכה שם) לענין מוכה: (ליקוט) מיבעי כו'. כמ"ש (שבת ל"ג מ' ומ"מ) חייב אדם לשמשם כו'. חת"א (ע"כ): [ג] אבל בשבת כו'. כמ"ש שנאמר מאר ועש"י שם:

שפו (א) ויש אומרים שאין נוהגין כו'. מפני שמניח לידי שהוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שביניהו מיהו יש לנהוג בעטיפה קלת דהייהו למפוך הכובע למעה לפני העיניים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת':

שפז (א) ובשעת שינה כו'. כתב רש"ל אבל אין לו ליגע כל ז' אלא ע"ג הקרקע כ"כ הר"מ והאבל מ"ל ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו ואז גם המתמנים לריכין ליישב ע"ג קרקע אלא דמחיל האבל מסחמא) וליישב האבל ע"ג כריס וכסחות בעוד שהמתמנים אלו לא יחכן אמנם מולה וזקנים שיש להם לער ביישיבה קרקע מוחר להניח כר קטן מחחיו עכ"ל. מה שכ' שאין לריך ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו פירוש אבל בלחו הכי יכול לעמוד או ליקן בחדרו אבל על כל פנים אסור ליישב ע"ג ספסל:

שפח (א) אסור להניח תפילין. גם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כ"כ הרמב"ן וכ"י מביאו לקמן סימן ח"ב:

שפח (א) אבל ט' ואחר כו'. וכן משסע בס"ב דסוכה (ל"ח ב') ועש"ש בא"ח סי' ל"ח: [ב] מיבעיא כו'. כמ"ש (נסוכה שם) לענין מוכה: (ליקוט) מיבעי כו'. כמ"ש (שבת ל"ג מ' ומ"מ) חייב אדם לשמשם כו'. חת"א (ע"כ): [ג] אבל בשבת כו'. כמ"ש שנאמר מאר ועש"י שם:

שפו א וי"א שאין נוהגין כו'. מפני שמניח לידי שהוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שביניהו מיהו יש לנהוג בעטיפה קלת דהייהו למפוך הכובע למעה לפני העיניים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת':

שפז א עכשיו לא נהגו כו'. מ"מ אסור לו ליישב על גבי כסא מ"ר כריס וכסחות כי אם על גבי קרקע אם לא מולה וזקן שיש להם לער ביישיבה על גבי קרקע מוחרים להניח כר קטן מחחיו. מיהו יכול ליקן ולעמוד ומ"ל ליישב כלל רק כשמתמנים. אלו לריך ליישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרולה ליישן לישן על גבי קרקע מיהו המתמנים יושבים ע"ג ספסל דמכתמת ממיל להו. כל זה מבואר בדריסה:

שפח א ואחר שהגיע כו'. פוסקים דלמו לאבל אלא ביום ראשון וביום ב' מוחר מיד לפי' קודם הגן המטה וכ"פ הכ"ח. ואם שמע שמועה קרובה דיום קבורה דאסור לבניה תפילין. כן מבואר מדברי הרמב"ן והמחבר לקמן סי' ת"ב ס"ב וכ"פ בחסו' משפחת בנימין סימן פ"כ ופסקו הוא:

שפז (א) ובשעת שינה כו'. כתב רש"ל אבל אין לו ליגע כל ז' אלא ע"ג הקרקע כ"כ הר"מ והאבל מ"ל ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו ואז גם המתמנים לריכין ליישב ע"ג קרקע אלא דמחיל האבל מסחמא) וליישב האבל ע"ג כריס וכסחות בעוד שהמתמנים אלו לא יחכן אמנם מולה וזקנים שיש להם לער ביישיבה קרקע מוחר להניח כר קטן מחחיו עכ"ל. מה שכ' שאין לריך ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו פירוש אבל בלחו הכי יכול לעמוד או ליקן בחדרו אבל על כל פנים אסור ליישב ע"ג ספסל:

שפח (א) אסור להניח תפילין. גם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כ"כ הרמב"ן וכ"י מביאו לקמן סימן ח"ב:

שפח (א) אבל ט' ואחר כו'. וכן משסע בס"ב דסוכה (ל"ח ב') ועש"ש בא"ח סי' ל"ח: [ב] מיבעיא כו'. כמ"ש (נסוכה שם) לענין מוכה: (ליקוט) מיבעי כו'. כמ"ש (שבת ל"ג מ' ומ"מ) חייב אדם לשמשם כו'. חת"א (ע"כ): [ג] אבל בשבת כו'. כמ"ש שנאמר מאר ועש"י שם:

שפו (א) ויש אומרים שאין נוהגין כו'. מפני שמניח לידי שהוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שביניהו מיהו יש לנהוג בעטיפה קלת דהייהו למפוך הכובע למעה לפני העיניים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת':

שפז א עכשיו לא נהגו כו'. מ"מ אסור לו ליישב על גבי כסא מ"ר כריס וכסחות כי אם על גבי קרקע אם לא מולה וזקן שיש להם לער ביישיבה על גבי קרקע מוחרים להניח כר קטן מחחיו. מיהו יכול ליקן ולעמוד ומ"ל ליישב כלל רק כשמתמנים. אלו לריך ליישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרולה ליישן לישן על גבי קרקע מיהו המתמנים יושבים ע"ג ספסל דמכתמת ממיל להו. כל זה מבואר בדריסה:

שפח א ואחר שהגיע כו'. פוסקים דלמו לאבל אלא ביום ראשון וביום ב' מוחר מיד לפי' קודם הגן המטה וכ"פ הכ"ח. ואם שמע שמועה קרובה דיום קבורה דאסור לבניה תפילין. כן מבואר מדברי הרמב"ן והמחבר לקמן סי' ת"ב ס"ב וכ"פ בחסו' משפחת בנימין סימן פ"כ ופסקו הוא:

שפז (א) ובשעת שינה כו'. כתב רש"ל אבל אין לו ליגע כל ז' אלא ע"ג הקרקע כ"כ הר"מ והאבל מ"ל ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו ואז גם המתמנים לריכין ליישב ע"ג קרקע אלא דמחיל האבל מסחמא) וליישב האבל ע"ג כריס וכסחות בעוד שהמתמנים אלו לא יחכן אמנם מולה וזקנים שיש להם לער ביישיבה קרקע מוחר להניח כר קטן מחחיו עכ"ל. מה שכ' שאין לריך ליישב ע"ג קרקע אלא בשהמתמנים אלו פירוש אבל בלחו הכי יכול לעמוד או ליקן בחדרו אבל על כל פנים אסור ליישב ע"ג ספסל:

שפח (א) אסור להניח תפילין. גם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כ"כ הרמב"ן וכ"י מביאו לקמן סימן ח"ב:

שפח (א) אבל ט' ואחר כו'. וכן משסע בס"ב דסוכה (ל"ח ב') ועש"ש בא"ח סי' ל"ח: [ב] מיבעיא כו'. כמ"ש (נסוכה שם) לענין מוכה: (ליקוט) מיבעי כו'. כמ"ש (שבת ל"ג מ' ומ"מ) חייב אדם לשמשם כו'. חת"א (ע"כ): [ג] אבל בשבת כו'. כמ"ש שנאמר מאר ועש"י שם:

שפו (א) ויש אומרים שאין נוהגין כו'. מפני שמניח לידי שהוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שביניהו מיהו יש לנהוג בעטיפה קלת דהייהו למפוך הכובע למעה לפני העיניים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת':

שפז א עכשיו לא נהגו כו'. מ"מ אסור לו ליישב על גבי כסא מ"ר כריס וכסחות כי אם על גבי קרקע אם לא מולה וזקן שיש להם לער ביישיבה על גבי קרקע מוחרים להניח כר קטן מחחיו. מיהו יכול ליקן ולעמוד ומ"ל ליישב כלל רק כשמתמנים. אלו לריך ליישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרולה ליישן לישן על גבי קרקע מיהו המתמנים יושבים ע"ג ספסל דמכתמת ממיל להו. כל זה מבואר בדריסה:

שפח א ואחר שהגיע כו'. פוסקים דלמו לאבל אלא ביום ראשון וביום ב' מוחר מיד לפי' קודם הגן המטה וכ"פ הכ"ח. ואם שמע שמועה קרובה דיום קבורה דאסור לבניה תפילין. כן מבואר מדברי הרמב"ן והמחבר לקמן סי' ת"ב ס"ב וכ"פ בחסו' משפחת בנימין סימן פ"כ ופסקו הוא

סימן פז—צ

ולפי זה תחת המטה כו'. וכתב הר"ר מנוח דדוקא במטה יש לחלק אבל בכלי אין לחלק בין גבוה ג' או יותר דבכל גווני חוצץ עכ"ל:

פח א א) דברי תורה אין מקבלין טומאה כו'. כתב ב"י והיינו במקום שאין בו שום טינוף כלל וגם האדם הקורא נקי מטינוף אלא שהוא טמא שנגע בטומאה או שיצאה טומאה מגופו שהוא בעל קרי בהא אמרינן דאין דברי תורה מקבלין טומאה ובין ק"ש ובין דברי תורה מותר לקרות דלא כתלמידי הר"ר יונה שכתבו פרק מי שמתו דאף לר' יהודא בן בתירא אינו שרי אלא בק"ש ולא בדברי תורה. אבל במקום צואה או מטונף אסור לקרות בין ק"ש בין שאר דברי תורה עכ"ל:

ב) ונראה דכיון דתלה במנהג כו'. ועיין לקמן סימן רמ"א שכתב דיש מחמירין על עצמן לטבול לקריין. והרמב"ם פ"ד מהלכות תפילה כתב שיש מקומות שנוהגים לטבול והאריך בזה שם מכל מקום המנהג בזמן הזה שלא לרחוץ כלל לא לק"ש ולא לתפילה ולא לדברי תורה וב"י כתב וזה לשונו והוי יודע דהני מ' סאה שתיקן עזרא לבעל קרי אפילו כולן מים שאובים כשרים וכן הוא ריש פרק שמיני דמקואות וכן משמע פרק מי שמתו ומשמע פ"ב דגיטין דיכול לטבול חציו ולרחרץ חציו ואע"ג דתקנת עזרא ליתא האידנא כתבתי זה משום דנפקא מינה למי שמקבל עליו לנהוג כתקנת עזרא עכ"ל. וכתב עוד ומשמע פרק מי שמתו דנתינת ט' קבין אינו מהני אלא שישפכן עליו אבל לא לטבול בתוכם והני ט' קבין מצטרפין מג' כלים רק שישפכן רצופים זה אחר זה שישפוך מן השני קודם שכלה הראשון וכן משלישי קודם שכלה השני ומד' כלים בכל ענין אינו מצטרף. וכתב עוד ב"י ודע ששיעור ט' קבין מדדתי ומצאתי שהוא ד' קוואנדרינוש וחצי עכ"ל. ודין נדה אם מותרת בק"ש ותפילה עיין ביורה דעה הלכות נדה (סי' קצה ד"מ הארוך אות י):

הלכות תפלה

פט א א) אחר ד' שעות עד חצות. כתב ב"י ומחצות ולמעלה עד זמן מנחה כיון דלאו זמן תפילה היא כלל אינו מתפלל בשום ענין ואם התפלל אפשר דברכה לבטלה הוי וכן כתב הרשב"א:

ב אסור להקדים שלום כו'. כתב רבינו ירוחם בתא"ו נ"ג ח"ג פירוש שלום כמו כריעה אבל בפה מותר כגון צפרא דמריה טב וכיוצא בזה ואפילו כריעה אינה אסורה אלא במשכים לפתחו והר"ר יונה כתב פרק היה קורא דיש אומרים דאינו אסור אלא כשמזכיר שלום משום דשמו של הקב"ה נקרא שלום אבל מותר לומר צפרא דמריה טב ונראה למורי דאף זה אינו מותר אלא כשהוצרך לילך לעסקיו או לשום ענין אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם תפילה אפילו זה הלשון אסור עכ"ל. ובזוהר פרשת פקודי דף ק"ג ע"א משמע כדברי רבינו יונה א) דאינו אסור רק כשמזכיר השם וכתב ב"י וזה לשונו אהא דאמרינן בגמרא אסור לעשות חפציו קודם שיתפלל כתב הרשב"א כלומר ואפילו במוצא חבירו בשוק כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל. וכתב הראב"ד דהיינו שנהגו לומר צפרא דמריה טב כדי שיתן אל לבו שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שמתפלל ומפני שהוא משנה בלשון יזכור עכ"ל וכן כתב בארחות חיים עכ"ל. וכתב עוד בשם ארחות חיים וזה לשונו ובאותן מקומות שנהגו לחת שלום איש לחבירו אחר אמרם האל הקדוש נראה שמכאן יצא להם המנהג דעד כאן נאסרו אם לא בשינוי דברים ומכאן ואילך הותרו. וכתב עוד ובתשובות דקמאי לא חשו חכמים אלא בענין כריעה אבל בלא כריעה לא חשו ונותן שלום בכל לשון שירצה בין בדרך בין בבית הכנסת ואין בכך כלום והכריעה איסור גמור אפילו בלא נתינת שלום קודם שיתפלל אבל אם התחיל לברך הברכות כיון שקיבל עליו עול מלכות שמים בברכות אין לחוש כל כך עכ"ל ובגמרא והרי"ף (ח.) לא משמע לחלק בין אם התחיל בברכות או לא דהרי מביא לשם ראיה ממאי דשואל בק"ש מפני היראה ומפני הכבוד וכו':

ג ב) ואסור לו להתעסק בצרכיו כו'. וכתב בתרומת הדשן סימן י"ח שראה מן המדקדקים שהיו נמנעים ללכת בצרכיהם בשחרית עד שהיו נכנסים תחילה לבית הכנסת ואומרים שירות ותשבחות וקודם שיגיעו לברוך שאמר חוזרים לבתיהם לעשות צרכיהם ואח"כ חוזרים לבית הכנסת להתפלל. והוא כתב דמפשטא דגמרא משמע דלאו עבדי דאתפילת י"ח שנקבעה עיקר לעבודת הקב"ה קפיד תל להקדים אותה לעשיית חפציו ומדברי ארחות חיים שכתבתי משמע שאין לחוש כל כך:

וכתב אבי העזרי כו'. וכתבו הגהות מיימוני בשם ספר המצות הוא צמא הרבה שטוב יותר שישתה מים משיצטער בתפ וכתב ב"י וכתב מהר"י אבוהב דלדברי אבי העזרי מותר לאכול ול אוכלין ומשקין לרפואה קודם שיתפלל דכיון שעושה משום ר ליכא ביה משום גאוה. ובכל בו אוסר לשתות מים וכן כתוב בא חיים דאסור לשתות לרפואה או מים. וכתב מהר"י אבוהב שדברי העזרי עיקר והכי נקטינן. כתב הרמב"ם פ"ה מהלכות תפילה ז והרעב הרי הן בכלל חולים אם יוכל לכוין דעתו יתפלל ואם לא יתפלל. וכתב ב"י ולפי מה שכתב רבינו לקמן סימן צ"ח שאין נזהרים עתה בכל זה לפי שאין אנו מכוונים כל כך בתפילה אפשר נמי יתפללו תחילה ומיהו אם רצו הרעב והצמא לסמוך על הרמב"ם הרשות בידן עכ"ל:

וא"א הרא"ש היה שותה מים כו'. וכתב ב"י וכן עיקר וכ"ש פוסקים מחירין לשתות מים קודם קדוש כדלקמן סימן רע"א

ה כתב הרמב"ם שאין צריך להספיק כו'. וכתב ב"י וב הרמב"ם שלנו ליתא שם אבל הרשב"א כתב כן בשם התו אבל הר"ר יונה כתב כדברי הרא"ש:

ו אפילו ללמוד כו'. וכתב ב"י בשם הר"ר יונה דאף לרש"י אסור אלא כשלומד בעצמו אבל אם לומד לאחרים מותר. הרמב"ם פ"ד מותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית מפני גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי שרוב העם נכנסים שם אבל בשחר דבר שאינו מצוי לא גזרו בו עכ"ל. ועיין לקמן סימן ו מדינים אלו:

ח ג) מי שהוא אנוס כו'. כתב ב"י בשם הרשב"א דכאן ו שיוצא בשיירא או שהולך בדרך שאין שם גדודי חיות ול ולכן קורא ק"ש על הדרך מאחר שאין צריך כוונה רק פסוק ראשון תפילה מתפלל בביתו מעומד כדי שיוכל לכוין לבו אבל אם ז במקום גדודי חיות ולסטים אף ק"ש יוכל לקרות משעלה עמוד ה כמבואר לעיל סימן נ"ח:

וא"א הרא"ש הסכים לדעת ר"ח. וכתב ב"י והכי נקטינן:

צ ב א) שלא יהא גבוה כו'. וכתב ב"י כתב מהר"י אבוהב ו ארחות חיים דאינו אסור אלא בגובה י' ואנו אין לנו אלא ו הרמב"ם דאסור בגובה ג'. וכתב עוד דעל גבי מטה וכסא וספסל א אינן גבוהין ג' לא יתפלל עליהן דיש לחוש לטרדא שהוא טרוד ל יפול ולא יתכוון בתפילתו וכתב הר"ר מנוח שאם כוונתו להש לצבור אפילו על גבי כסא וספסל מותר. וכן כתוב בספר אוהל מ והכל בו בשם ר' מתתיה ור' ירוחם בשם ר' חנוך גאון וכן ו אבודרהם וכתוב בחוספתא דברכות פ"ג אם היה זקן או חולה מ עכ"ל ב"י:

ד וצריך שיהיו חלונות כו'. כתב ב"י ומספר החלונות שיהיו ב הכנסת לא נתפרש בתלמוד ולא בדברי הפוסקים אבל בספר הו פרשת פקודי כתב שצריך להיות שם י"ב חלונות לסבת סוד נ עכ"ל:

ז ב) לפי שאנו מתפללים למזרח כו'. זהו פירוש רש"י פרק ר דברכות ור"י פירש בהפך דצד מזרח נקרא אחורי בית הכ וכשמהדר אפיה לבי כנישתא שאז מתפלל נגד כותל מזרחי וגם הו מתפלל שם שרי אבל בדלא מהדר אפיה לבי כנישתא א"כ אחוריו ל הכנסת ואסור והתוספות שם הסכימו לפירוש רש"י. והר"ר יונה דף ע"א פרק קמא דברכות האריך בפירושים אלו וכתב לבסוף ולדברי ו אם עומד בחרץ לצד צפון או לצד דרום ואחוריו לבית הכנסת נמי נ רשע ואם פניו לצד בית הכנסת לכולי עלמא לא מיקרי רשע וא שנמצא שאינו מתפלל לרוח מזרח כשאר הקהל אין לחוש כיון שז מתפלל למערב הפך ממה שמתפללין הקהל עכ"ל. ובהגהות מיי פ"ה כתבו דפירוש ר"י איפכא מפירוש רש"י ופירוש רש"י אינ

הגהות והערות

פט א) פירוש מה שהביא ר' יונה בשם יש אומרים (חכמי פרובינצא) (וכן דרך הפוסקים לקרא החבור על שם רבינו יונה אע"פ שתלמידיו כתבוהו):

שו"ת לר' אברהם
הרה"ג ר' אברהם ווינפעלד בעמ"ח

דחוב"מ פסח שנת תשל"ב, יה"ר שתהי' למלוכה יושר עלי ועל בניו שיחי' לאוי"ט, ותגלב"ה.

סימן צד

בענין למ"ד הספידא יקרא דחיי אי יש למת כפרה אם נתבזה

ע"ד קושית הב"ח (סנהדרין דף מ"ז ע"א) על הא דאיתא התם ת"ש ובזה בעיניו ממאס זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים ואי משום יקרא דחיי מ"ע, כי היכי דתיהוי לי' כפרה לאבוה וכו' עי"ש. והקשה הב"ח וז"ל וקשה והרי בסמוך גבי ת"ש מדי' נתן מבואר דדוקא אם הוא משום יקרא דשכבי אי איכא למת איזה בזיון הרי הוא לו לכפרה אבל אי משום יקרא דחיי הוא אין לו כפרה למת כלל מה שמבזין אותו לאחר מותו כפי שפרש"י שם עכ"ל.

והנראה בזה דרש"י בד"ה על מטה של חבלים תירץ קושיא זו בטעם לשונו דז"ל: דרך בזיון מפני שהיה אביו רשע וביזהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים וכו' אבל אם לכבודו במקום קידוש ה' וכו' עי"ש. ולכאורה למה לי' לרש"י להאריך ולפרש שעשה כן לעין כל כדי שיתייסרו וכו' אבל אם לכבודו. הלא העיקר שנתבזה, אלא שזה היתה כונתו דאם אמרינן הספידא יקרא דחיי א"כ אם אין מספידין אותו או שנתבזה מעצמו ע"י חיה שגוררתו או גשמים מזלפין על מיטתו כהא דר' נתן אין בזה כפרה כיון דלמ"ד משום יקרא דחיי אין להמת נפ"מ בעניני כבוד, והעדר כבוד אינו כואב לו ולא שייך בזה שיהי' לו לכפרה, וכהא דאמר ר' יצחק (ברכות י"ט ע"א) כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן איכא דאמרי דלא ידעי ואיכא דאמרי דידעי ולא איכפת להו עי"ש. אבל כאן בחזקיהו מלך יהודה באמת לא העדר הכבוד היה לו לאביו לכפרה, אלא זה שנעשה קידוש ה' על ידו לעיני כל ויתייסרו האחרים בראותם שבנו אינו חש לכבודו וכו', ואף אם אין המת כואב. בבזיון מ"מ הרי החי יתן אל לבו בראותו בבזיון המת ויקח מוסר כי הרי החי בודאי חושש ממה שעושים לו אחר המות, וכאשר כבר הביאו מזה ראיה להשאלת הנפש ועי' בספר נשמת חיים מאמר רביעי סוף פרק שלישי עי"ש. וממילא יש כפרה להמת שבחייו גרם בטובותיו לאבל שם ה' ועתה נעשה על ידו קידוש ה' ויתייסרו כל החוטאים כנ"ל וא"ש.

סימן צה

בענין אמירת „לחיים" לאבל

שוכט"ס למע"כ ידידי וכו' הרב ר' דוב גרינבוים שליט"א, מנהל הישיבה דספרינג וואלי יצ"ו.

אחדשכ"ת כראוי, הנני לבאר מה שתמה על דברי שאמרתי שאסור לומר „לחיים" לאבל שהוא איסור שאילת שלום שאסרו חז"ל, וכ"ת הבין שהוא ענין ניחום אבלים שלא יוסיפו לדאבה עוד, עכת"ד.

הנה באיסור שאילת שלום באבל מצאנו שני דיונים נפרדים, דהנה בגמרא מו"ק דף ט"ו ע"א איתא אבל אסור בשאילת שלום דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דוס, ועי' ברש"י, ותוס' כ' דמשמע שחיקה משאילת שלום ומהלמוד תורה נמי משמע בסמוך מהאנק דוס וכו' עי"ש, ובדף כ"א ע"ב איתא ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו, ומסקינן שם בגמרא דבג' ימים הראשונים אם אחר שאל בשלומו צריך להאבל להודיעו שהוא אבל, ולא להחזיר לו שלום, מג' ועד ז' לא ישאול בשלום אחרים, אבל אחרים שלא ידעו ושאלו בשלומו מותר להשיב להם, ומז' ואילך הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום עי"ש, הנה המעיין בזה יראה ברור שהאיסור שעל האבל לשאול בשלום אחרים בכל שבעה, אינו אותו האיסור שעל אחרים לשאול בשלומו, דהוא אסור לשאול בשלום אחרים מדין האנק דוס, היינו שצריך לו לשחוק בכלל, אלא מאחר שהוא דבר שא"א לעמוד בו ואין לו שיעור, ע"כ עשו חז"ל גדר וגבול, ואסרו הדיבור של שאילת שלום וא"ת, אבל יסוד האיסור הוא חיוב השחיקה, ועי' גמרא ב"ב דף ט"ז ע"ב מה. עדשה אין לה פה אבל אין לו פה, ועי' ברש"י שכתב שהוא יושב ודומם, ובזה יובנו דברי הרמב"ם בפ"ה מהל' אבל ה"כ שכתב וז"ל אם בשאילת שלום נאסר באבל, קל וחומר שהוא אסור להרבות בדברים וכו'. ולכאורה קשה מאי קו"ח יש כאן אם נימא ששאילת שלום הוא דין מיוחד, ומאי ראיה מזה לאסור להרבות בדברים, אבל לפמש"כ ניחא, שבאמת כל יסוד האיסור הוא חיוב השחיקה, ויש שפיר קו"ח, ועוד דהא בפירוש אמרו בגמרא שמשבעה ואילך הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום כנ"ל, וקשה דהא גם בשבעה ימים הראשונים אחרים שרויים בשלום ולמה אסור לו לשאול בשלומם, אלא ודאי שהאיסור הוא משום שבז' ימים יש עליו חיוב שחיקה ועל כן נאסר בשאילת שלום, אבל אחר ז' שאינו אין עליו דין האנק דוס לא לענין ת"ת ולא לענין שאילת שלום, אה"נ דמותר לשאול בשלום אחרים כנ"ל.

אבל מה דאחרים אסורים לשאול בשלומו הוא דין אחר כמפורש בגמרא מעשה שהוא אינו שרוי בשלום, וזה שייך אפי' אחר שבעה, ובאינו ואמו מדינא דגמרא עד שהה כמפורש שם. אולם נ"ל שבתוך שבעה יש גם על אחרים דין הראשון, היינו שלא ישאלו בשלומו משום שיש עליו איסור להשיב בג' ימים הראשונים וחייב בשחיקה כל שבעה, ממילא אל דין זה גם על האחרים ומלבד מה שנראה כן מסברא, נ"ל להביא ראיה מקרא מפורש בחיוב ב' ו"ג דכתיב ושבו אתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות ואין דובר אליו דבר וגו', ועי' בירושלמי במס' מו"ק פ"ג ה"ה (דף ט"ז ע"א) דר' יוחנן ולוף מהאי קרא איסור ת"ת באבל מדכתיב ואין דובר אליו דבר, ואפילו דבר של תורה, ועי' בפני משה שם דמדכתיב דבר מיותר דריש ואפילו דבר של תורה עי"ש, והנה בגמרא דידן ולוף איסור ת"ת לאבל מהאנק דוס כנ"ל, וכן איסור שאילת שלום ולוף מהאי קרא, והשתא י"ל דלפי הירושלמי ולפיון ג"כ תהוייהו מקרא דואין דובר אליו דבר, וגם גמרא דידן לא פליג הירושלמי ביסוד זה שאיסור שאילת שלום ואיסור ת"ת חל בין על האבל ובין על המנחמים אותו, ומה שהגו להקל בת"ת בבית אבל אעפ"י שהאבל שומע, כבר נתעוררו בזה האחרונים אם דבר זה נכון או לא, אבל עכ"פ המנהג רק שלומדים בקול רם והאבל שומע, אבל לא לדבר דברי תורה אל האבל עצמו, שזה ודאי אסור לבולי עלמא מכח דין הירושלמי ואין דובר אליו דבר, אלא שהמנהג שלומדים משנה לנשמת הנפטר ואין מונחין ביד האבל היושב ושומע, דבזה אין לדון אלא מכח הרהור כדיבור, ועי' בשו"ע או"ח סי' תקנ"ד סעיף ג' לענין ת"ת בע'

נאב שיש מי שאוסר בהרהור, ובא"ר שם מחיר, ובאבל נתפשט במקומותינו המנהג להקל כנ"ל ואכמ"ל.

כ"ז כתבתי לפי מה שנ"ל אליבא דאמת, אבל אף אם ימלא בעל דין מקום לחלוק על דברינו האחרונים שגם על אחרים חל דין. איסור לשאול בשלום האבל מכח דין שתיקה שעל האבל כנ"ל אלא יאמר שגמרא דידן חולק על דרשת הירושלמי, ואולי גם הירושלמי רק איסור ת"ת יליף מוחין דוכר אליו דבר ולא איסור שאילת שלום, אבל עכ"פ זה לענ"ד מוכרח שאיסור ש"ש של האבל לאחרים, אינו אותו דין של איסור ש"ש של אחרים להאבל, דדין הראשון הוא מכח האנק דוש שצריך לאבל לשתוק מאלה הדברים המסוימים, ודין השני הוא מכח שאין האבל בשלום כנ"ל.

ולפי דבריו מלאנו בעזהשי"ת ישוב נכון לשיטת הרמ"א בדרכי משה יו"ד סימן שפ"ה שכתב וז"ל ומה שנוהגין בהודעה לשאול בשלום האבלים לאחר ז' נראה דס"ל השאילת שלום שאנו נוהגין בו אינה שאילת שלום המוזכר בגמרא וכמו שהארכתי בזה בס"ד באו"ח סי' פ"ע מיהו ממעשה דר"ע שכתבתי בסמוך שלא התירו אלא משום כבוד הרבים לא משמע כן עכ"ל, ועי' ברמ"א ביו"ד סי' שפה סעי' א', ומה שלא כתב היתר זה אלא אחר שלושים, אפשר שהוא ט"ס כיון דבד"מ מבואר ההיתר אחר ז' וכן המנהג להקל אחר ז' מיד ועל מה אנו סומכין אם לא על ההיתר הזה, ועי' בערוך השולחן כאן סעי' ב'.

והנה ביסוד החילוק של שאילת שלום המוזכר בגמרא לשאילת שלום הנהוג בינינו האריך בד"מ באו"ח סי' פ"ע ומובא בקצרה בבאר היטב ביו"ד סי' שפ"ה סק"ב עי"ש, אולם כ"ז עדיין אינו מעלה ארוכה למנהג שלנו לשאול בשלום האבלים אחר ז', ויש על זה שלשה קושיות גדולות, א) מה שהקשה הד"מ עצמו מהא דמפורש בגמרא מו"ק דף כ"א ע"ב במעשה דר"ע שאמר להמנחמים לכו לבתיכם לשלום, והקשו בגמרא היכי עביד הכי הא אבל אסור בש"ש, והוצרכו לתרץ בכבוד רבים שאני עי"ש, עכ"פ הרי מבואר שגם סתם אמירת שלום הוא בכלל האיסור, ואין מקום לחלק בין ש"ש שלנו לש"ש שלהם. ב) קשה דאם איתא לחילוק זה, גם בתוך שבעה היה לנו להתיר בש"ש שלנו, ועי' בש"ך שם ס"ק ב' שנתעורר בזה. ג) קשה קושית המג"א באו"ח סי' תקנ"ד ס"ק כ"א מדברי הירושלמי המובא בטור יו"ד סי' שפ"ח שאמר להם בשבת שלום עליכם כמנהג מקומו ששואלין בשלום בשבת עי"ש, הרי משמע דגם שלום עליכם הוה בכלל ש"ש שאסרו חז"ל עי"ש.

אולם לפי מש"כ לעיל לא קשה מידי, דהנה כל מה שיש לחלק בין ש"ש שלנו לש"ש המוזכר בגמרא היינו ש"ש בשם או בכריעה כמש"כ בד"מ שם, היינו דוקא בהאיסור ש"ש של אחרים להאבל דאחר השבעה דאין האיסור אלא משום שהוא אינו בשלום, על זה שייך לומר דאין קפידא אלא בש"ש בהזכרת השם דהוי למגנא, או בכריעה דהוה כלועג לרש כיון דהאבל אינו בשלום, (ואף שגם בזה אינו מובן כ"כ החילוק, ולא כתבנו אלא לשיטת הרמ"א) אבל בהאיסור דשאילת שלום שבתוך השבעה שכתבנו לעיל שהוא מדין חיוב שתיקה דילפינן מהאנק דוש ומאין דובר אליו דבר, בזה ודאי שאין לחלק בין סתם שאילת שלום לש"ש המוזכר בגמרא, כיון שיסוד האיסור הוא משום חיוב שתיקה מסתבר שגם סתם ש"ש אסור כמובן ובזה יתישבו כל הקושיות הנ"ל, דמעשה דר"ע הלא היה בתוך ג' ימים הראשונים כדאיתא שם בגמרא, וגם מובן מדוע לא מהני ההיתר רק אחר ז' כנ"ל. (אבל אם נקבל הגירסא כמש"כ הרמ"א בשו"ע שההיתר אינו אלא אחר שלושים באבינו ואמו, אז אינו מובן כלל מדוע יועיל אחר ל' יותר מקודם ל' כיון דגם קודם ל' אין על האבל דין האנק דוש ושפיר קשה קושית הש"ך) וגם הירושלמי שמביא הטור מיירי בתוך ז', וא"ש שיטת הד"מ בס"ד.

ואם כנים הדברים נוכל לתרץ בזה גם שיטת הגאון בעל מרבבה או"ח סי' קכ"ז לחלוק על בעל שיורי כנסת הגדולה שהביא שלא לומר ברכת הבנים בבית האבל עי"ש טעמו ושמסיק שצריך לאמרו, אבל בסימן תקנ"ט מביא ג"כ לדברי השיורי כנה"ג הנ"ל לענין שלא לומר ברכת הבנים בע' באב, ודמה דבריו מטעם המבואר בסי' קכ"ז, עכ"ז מסיק שאין לומר ברכת הבנים בע' באב מטעם „שכיון שהשעה באב אסור בשאילת שלום ואיך יאמר ויהי לך שלום" עכ"ל, ולכאורה דבריו תמוהים דהא מטעם זה בעצמו היה לו לומר שאין לומר ברכת הבנים בבית האבל דאסור בשאילת שלום, ומדוע פליג שם על בעל שיורי כנה"ג, ובספר בית דוד סי' שע"ו נתעורר בזה והניח בצ"ע, אבל לפי מש"כ ניחא דהנה אם האבל מתפלל לפני התיבה שפיר נ"ל ברכת הבנים כיון שהציבור הוא בשלום, ואין האיסור שעל האבל אלא משום חיוב שתיקה כנ"ל, וזה לא שייך בתפילה כמובן ע"כ ניחא שיטתו שאין האבל צריך להשמיע ברכת הבנים, ואם אחר מתפלל לפני התיבה י"ל ג"כ דאומר ב"כ דאין כל הציבור נגרר בזה אחר האבל, כיון שכולם בשלום חוץ מהאבל, אבל כ"ז ניחא באבל אבל בע' באב שכל הציבור אבלים ואסורים בשאילת שלום שאין שרויין בשלום, שפיר כתב הדג"מ לאסור מטעם שאין ש"ש מע' באב כנ"ל, ועי' בספר שו"ת תשובה מאהבה סי' י' שנתעורר בכעין זה, אבל לפי דבריו הנ"ל הדברים מוטעמים ומוסברים ביותר והבן.

ועתה נבוא לנידון דידן אם לומר „לחיים" לאבל או לא, הנה הגראה פשוט אליבא דאמת דבז' ימים הראשונים בכלל שאילת שלום הוא לאו דוקא אם מזכיר תיבת „שלום" אלא כל ענין ברכה שדרך בני אדם לברך את חבריהם כשפוגשים זה את זה הוא בכלל שאילת שלום, וראיה לזה ממשנה דסוף ברכות דמפורש שאמירת ובירך ר' אלו ר' עמכם חשוב שאילת שלום, וכן לומר לפרא דמתרי טוב וכל כה"ג הוא בכלל האיסור, ועד כאן לא כתב הרמ"א לחלק אלא אחר השבעה, אבל בז' ימים הראשונים נ"ל מאן דפליג דכל אופן של ש"ש אסור וגדולה מזו כתב הרמ"א ביו"ד שם בסעיף ג' בשם המהרי"ל דאסור לשלוח לאבל משלוח מנות דהוי בכלל שאילת שלום עי"ש, עכ"פ רואים אנו דשאילת שלום בנוסח הידוע הוא לאו דוקא, ובד"מ ביו"ד שם באות ג' כתב בשם תשובת מהרי"ל סי' ל"א דאסור למזוג לאבל כל י"ב חודש על אביו ואמו משום שאילת שלום עי"ש, מכל זה נראה ברור דאסור לומר לאבל לחיים דהוה בכלל שאילת שלום.

ואם אם נלחוק לומר דרק אם אומרים תיבת שלום אז יש איסור, וכמו שמשמע לכאורה מלשון הדג"מ הנ"ל דרק משום דאומר בברי"כ ויהי לך שלום חייש לשאילת שלום, ולא משום כל הנוסח וברכך ר' וגו', וכ"כ טעם זה בספר הר אבל, (וכאמת נראה שלשון האחרונים הנ"ל הוא לאו דוקא, והלכו אחר שיגרת לשון דאיסור שאילת שלום נקטו חשש אמירת ויהי לך שלום) אעפ"כ לפי המנהג שאם אומרים לאדם לחיים, הוא משוב לחיים טובים ולשלום א"כ ודאי אסור הנ"ל, ובפרט שהוא דבר הנהוג בכל שמחה ודאי יש לאסור, ואין בכלל „ניחוח אבלים" אלא דיבורים אשר תוכנם מוכיח שנאמרים לאבל דוקא ולא בברכה לכל אדם ובוודאי נ"ל דכל המנהג לאכול מיני

מזונות ולשתות י"ש אחר התפילה, ולו מנהג ותיקין הוא, וכמדומה שלא היו נוהגין כן ברוב ארצות אירופה, והוא נגד המנהג המובא בהגהת רע"ק ליו"ד סי' שע"ו וז"ל נוהגין שלא ליקח דבר קטן וגדול מבית אבל כל משך ז' ימי אבילות משום שרוח טומאה שורה שם כל ז' עכ"ל, ויותר אין להאריך וה' שמותינו יאריך, ומזכה לבלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים בביאת גואל צדק בב"א.

ובעה"ח יום א' לסדר לך לך שנת תש"כ לפ"ק, המלפר לישועת ה' ולהרמת קרן התורה

סימן צו

אי אבל צריך לשנות גם את מקום ישיבתו בשיעור תורה

ב"ה, פה מאנסי יצ"ו יום אסה"ח שמ"ת תשל"ג לפ"ק.

נשאלתי ממע"כ הרבני המופלג ר' אברהם געסנער נ"י שנעשה אבל על אמו רח"ל, אם דין שינוי מקום נוהג רק בבית הכנסת, או אף במקום קבוע שיש לו אצל השולחן לשמוע שיעור יומי קבוע לרבים.

תשובה. הנה בעיקר דין שינוי מקום שמקורו בגמרא מ"ק דף כ"ג ע"א וכמו"ע יו"ד סי' ש"ג, לא נמצא טעם מפורש לדין זה, רק בנמוקי יוסף מסכת בבא בתרא סוף פרק המוכר את הפירות ראיתי שכתב בזה"ל ובחול דוקא משנים מקומם לכבוד ע"ש, אבל אינו מבואר מה כונתו בכבוד זה, את מי מכבד בשינוי מקומו, לכאורה היה נראה שזה לכבוד המת, שהאבל מראה בזה שמלטער כל כך שאי אפשר לו לחזור למסלול הרגיל, או שישיבה חוץ ממקומו הקבוע מזכירו מאבילותו שלא ישכח לרגע וזה כבודו של המת אבל מלשונו שמוסיף שם לדחות המנהג שאין משנים מקומם בשבת וז"ל שזה מנהג טעות שהרי התירו כאן מעמדות ומושבות בבית הקברות בשבת ופי' הר"ש ז"ל הטעם מאחר שלא היו עושין אבלות אלא מעמדות ומושבות בלבד משמע שבישיבה לכבוד האבל אין בה השש עכ"ל, משמע מלשונו דמדמה ישיבת האבל בשינוי מקום לישיבת הקהל עם הקרובים שאינם מתאבלים המשתתפים במעמדות ומושבות להדדי שזה לכבוד האבל ולא לכבוד המת, אלא שזה אינו מובן ראשית מה כבוד הוא זה לאבל שמשנה מקומו, שנית הלא במעמדות ומושבות אין האבל עצמו משתתף אלא קרובי המת שאינם מתאבלים, ואיך יהי' המעמד ומושב לכבוד האבל, שלישית דברש"ס שם ב"ב דף ק' ע"ב ד"ה אלא בקרובים כתוב מפורש שבאים למעמדות ומושבות לכבוד המת ע"ש, וא"כ מסתבר שהממק"י שמלטע שם דברי הרשב"ם מד"ה הקדוש זה ומדמה דין שינוי מקום לדין מעמד ומושב ג"כ כונתו לכבוד המת ולא האבל, ומש"כ לכבוד האבל צריך לקרוא בנקודת לירי תחת האל"ף והכונה לכבוד מי שמתאבלים עליו כנ"ל, ובעיקר דברי הממק"י עי' בב"י יו"ד סי' ש"ג שחולק עליו שאין ללמוד היתר לשנות מקום בשבת ממעמד ומושב, אבל בשו"ת הרדב"ז סי' תרס"ב חולק על הב"י בתוקף ע"ש ואכמ"ל.

אבל מלשון המרדכי המובא בקיצור בב"י שם נראה שטעם שינוי מקום לאבל אינו משום כבוד המת, אלא פשוט כדי שירגישו הכל שהוא אבל, ע"ש במרדכי שאף שכתב זה בקצר ליחוס אבלים בשבת שיושבים עמו ומנחמים אותו ומשנה מקומו שירגישו הכל ע"ש, אבל הרי הוא מביא גם לזה הברייתא ממו"ק דף כ"ב דשניה יולא ואינו יושב במקומו, הרי דהבין שכונת שינוי מקום הוא להודיע לכל שהוא אבל, ואף דבשבוע שניה שוב אין צריך לנחמו מ"מ אפשר הכונה לאותן שלא נחמו אתו בתוך שבעה ועי' בסי' שפ"ה, אלא שהמרדכי מסיים שם ונהגו משום כבוד המת שגם שאר קרוביו משנין את מקומם ע"ש, וראה מדבריו שיש בזה ב' דינים, האבלים משנים מקומם כדי שירגישו הכל, ושאר קרובים משום כבוד המת, אבל להנמוק"י הנ"ל בכל משום כבוד המת ול"ע.

אולם אחר החיפוש מצאתי בספר אורחות חיים לרבינו אהרן הכהן מלוניל ז"ל בהלכות אבל אות כ' שכתב טעם אחר לשינוי מקום וז"ל ונעשה לשנות מקומו כמו שאמרו ז"ל שנוי מקום מכפר עון כלומר שיכפר לבם השם שלא יתאבלו עוד עכ"ל, ובהגהות שם מליין לגמרא ברכות נ"ו גלות מכפרת עון.

והנה להלכה נראה שבכרעת הפוסקים בטעם הראשון ששנוי מקום הוא משום כבוד המת, דהנה בד"מ שם מביא בשם הג"מ רשות ביתו שלא ישב במקומו עד שבוע ד' כדי שיוכל לדבר בשבוע שלישית הואיל ולא ישב במקומו ואפשר דע"י זה נהגו שלא לישב במקומו כל ל' יום ועל אבינו ואמו י"ב חודש ע"ש, וכן פסק ברמ"א בסעי' ב' ועי"ש בביאור הגר"א אות ה' ומקור דבר זה שאפשר להחליף איסור הדיבור באיסור ישיבת מקומו היא מהתוס' מו"ק דף כ"ג ע"א ד"ה ר' יהודה עי"ש, והנה מידוע זה דאף שמדינא דגמרא בשבוע שלישית יושב במקומו ואינו מדבר, מ"מ הבינו רבותינו בעלי התוס' והנמשכים אחריהם שאפשר להתיר איסור זה אם ימשיך בישיבה שלא במקומו כנ"ל, זה אפשר להבין אם נימא ששנוי מקום הוא כבוד המת, וכמו דין אינו מדבר דהוא משום אבילות לכבוד המת ועי' בספר גשר החיים ח"א פרק כ"א בהגהה אות ה' ו' שביאר מהות דין זה „ואינו מדבר", אבל אם נימא בטעם המרדכי שיהגישו שהוא אבל, וא"כ אם חז"ל לא חששו שיכירו רק בשבוע השניה, מה תועלת יש אם ימשיך לישב שלא במקומו ויכירו יותר, ומשום זה יתירו לו דיבור האסור מדינא דגמרא, וכן לפי טעמו של האורחות חיים הנ"ל משום דגלות מכפרת, נ"כ קשה מאחר שכבר קיים זה בשיעור שחייבוהו חז"ל, איך יועיל לו המשכת הגלות להתיר איסור דיבור אתמהה, אלא ודאי שהעיקר בטעם הראשון כנ"ל.

ומעתה חל עליו חובת הבאיאור באיזה מן המקומות חייבו חכז"ל שינוי מקום, וראיתי בספר חכמת אדם כלל קס"ז סעי' ב' שכ' בין בבהכ"נ ובין בביתו ע"ש שהעיר שבירושלמי משמע שרק בביהכ"נ, אבל בגמרא דילן וכל הפוסקים משמע לי' שגם בביתו צריך לשנות מקומו, אלא שברש"י סביב הרי"ף מבואר שרק בביהכ"נ והטעוד שמעולם לא נוהגים כן לשנות מקומם בביתם אף בשבוע ב' ע"ש, והנה בחורת האדם להרמב"ן (דפוס ירושלים תשכ"ד) דף רי"ז מפורש שמפרש הברייתא לחייב שינוי מקום רק בביהכ"נ, דהרי מביא שם ראיה שבשבת ראשונה דאינו יולא מפתח ביתו היינו לביהכ"נ וז"ל כדקתני שניה יולא ואינו יושב במקומו, דהיינו ישיבה בבית הכנסת וכו' ע"ש, הרי דלא כח"א, והא דבאמת לא חייבו לפי הטעמים הנ"ל אלא בביהכ"נ ל"ל אם משום דשם יש ברגיל לכל אדם מקום קבוע כאמרה כל הקובע מקום לתפילתו וכו', וגם בגלות בעוזבו מקומו הקבוע לו, וממילא שינוי המקום נחשב לאות אבל וכבוד המת, או משום דהוה מקום כנופי' לרבים ושייך טעם המרדכי שיכירו כולם שהוא אבל כנ"ל משא"כ בביתו, ועי' בערוך השלחן יו"ד סי' ש"ג סעי' י"א שכ' דבשניה אינו יושב במקומו דזה

בשלשה פרקים פרק רביעי

ותרוייהו נקלה · כלומר תרוייהו כדר"מ דאמר מר"ח ומד"מ דאמר מר"ח דאמר ליט אסור אלא אותה שבת בלבד כרשב"ג דאמר ליט אסור אלא אותה שבת בלבד כרשב"ג וזוקא [מר] התענית מוקר הלכה

מתניתין · כלומר יליף מעמא מן תנה דהייט ר"ח שנקרא מנ כדאמרי' לעיל (דף כט·) קרא עלי מועד: הלכה כר"מ · דלפניו אסור ולאחריו מותר: הלכה לדבון שמשון בן גמליאל · דאין איסור טהר בשאותה שבת: תרוייהו נקלה · כדמפרש ואזיל דבלפניו מוקר הלכה כר"מ דלפניו ולא לאחריו ובשאותה שבת אבל קודם שאותה שבת אפילו לפניו מותר: משום שעות ומטמה · כלפי המחר: האמפסיק בה · דשוב איט מוכן עוד מחוסר סעודה ואינך: ה"ג כיצד שנה ר"ל יהודה אם הוא רגיל אבל כו': בעמרה · שהיו סוטין עמו לבטלו: ומה"ל יעמה · תנאי הכשלין קיימי (ג) בשר יין יעמוד: מלמה · דג לו בשר מלית דאין בו טעם כל כך אחר שהיה אלשה ימים בחלת כולקמן (ב) כשלמים והעוהר מבשר זבח השלמים וגו' עפי לא תאכלון דמוקרי בשר: כל שהוא משוש מ' בתר · כגון סעודה המפסיק בה: כל שאינו משוש ע"כ · כגון סעודה המפסיק בה בהנה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה הניא כלישנא קמא הניא כלישנא ברדא תניא כלישנא ברדא המיעד ערב חשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין תניא כלישנא קמא ערב חשעה באב לא יאכל אדם שני חבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה אבר רבי יהודה ביצד משנה אם היה רגיל לאכול שני חבשילין יאכל מין אחד ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה כוסות במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר תניא אידך ערב חשעה באב לא יאכל אדם שני חבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין דברי ר"מ וחכ"א ישנה ומטעם בבשר ובין כיצד מטעם אם היה רגיל לאכול לימרא בשר יאכל חצי לימרא היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג יין ואם אינו רגיל כל עיקר אסור רשב"ג אומר אם היה

מתנה · כלומר יליף מעמא מן תנה דהייט ר"ח שנקרא מנ כדאמרי' לעיל (דף כט·) קרא עלי מועד: הלכה כר"מ · דלפניו אסור ולאחריו מותר: הלכה לדבון שמשון בן גמליאל · דאין איסור טהר בשאותה שבת: תרוייהו נקלה · כדמפרש ואזיל דבלפניו מוקר הלכה כר"מ דלפניו ולא לאחריו ובשאותה שבת אבל קודם שאותה שבת אפילו לפניו מותר: משום שעות ומטמה · כלפי המחר: האמפסיק בה · דשוב איט מוכן עוד מחוסר סעודה ואינך: ה"ג כיצד שנה ר"ל יהודה אם הוא רגיל אבל כו': בעמרה · שהיו סוטין עמו לבטלו: ומה"ל יעמה · תנאי הכשלין קיימי (ג) בשר יין יעמוד: מלמה · דג לו בשר מלית דאין בו טעם כל כך אחר שהיה אלשה ימים בחלת כולקמן (ב) כשלמים והעוהר מבשר זבח השלמים וגו' עפי לא תאכלון דמוקרי בשר: כל שהוא משוש מ' בתר · כגון סעודה המפסיק בה: כל שאינו משוש ע"כ · כגון סעודה המפסיק בה בהנה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה הניא כלישנא קמא הניא כלישנא ברדא תניא כלישנא ברדא המיעד ערב חשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין תניא כלישנא קמא ערב חשעה באב לא יאכל אדם שני חבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה אבר רבי יהודה ביצד משנה אם היה רגיל לאכול שני חבשילין יאכל מין אחד ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה כוסות במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר תניא אידך ערב חשעה באב לא יאכל אדם שני חבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין דברי ר"מ וחכ"א ישנה וטעמ

אלא מעתה °ועמר ואטר לא הפצתי לקרחה הנ"ג והא חניא* "בין יושב בין עומד בין מטה א"ל התם לא כתיב ויעמד ויאמר הכא כתיב ויקם ויקרע אמר רמי בר רמא מנין לקריעה שהיא מעומד שנאמר °ויקם איוב ויקרע דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד דאי לא תימא הכי °ויגז את ראשו הנ"ג אלא °מהבא °ויקם המלך ויקרע את בגדיו °ודלמא מילתא יתירתא עביד דאי לא תימא הכי °ויושבכם ארצה הנ"ג והתניא* °ישב על גבי מטה על גבי כסא על גבי *אודייני (*גדולה ע"ג קרקע מכולן) לא יצא ידי חובתו וא"ר יוחנן שלא קיים כפייה המטה א"ל כעין ארצה ה"מ (*ואלו) דברים שאבל יאסר בהן *אסור במלאכה *וברחיצה. ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל ויאסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובהשיס ובאגדות זאם היו רבים צריכין לו אינו נמנע ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא סבר דלא למיפק לפירקא איל ר' חנינא אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע סבר לאוקמי אמורא עליה א"ל רב יחניא ובלבד שלא יעמיד תורגמן ואלא היכי עביד כי הא דתניא כעשה ומת בנו של ר' יהודה בר אילעאי ונכנס לבית המדרש ונכנס ר' חנניה בן עקביא כן עקביא וישב בצדו ולחש הוא לר' חנניה בן עקביא לתורגמן ותרגמן השמיע לרבים אבל ג' ימים. הראשונים אסור להניח תפילין *משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי ר"א ר' יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין *משני ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות חולץ אמר רב מתנה מאי טעמא דר"א דכתיב °ויחמו ימי בכי אבל משה אמר רב עינא מ"ט דר' יהושע דכתיב °ואחריתה כיום מר ורבי יהושע נמי הא כתיב ויחמו ימי וגו' אמר לך שאני משה דתקף אבליה ור"א נמי הא כתיב ואחריתה כיום מר עיקר מרירא חד יומא הוא אמר עולא הלכה כר"א בחליצה והלכה כר' יהושע °בהנהה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ ח"ש אמר עולא חולץ ומניה אפי' מאה פעמים חניא נמי דבי יהודה בן תימא אומר חולץ ומניה אפי' מאה פעמים רבא אמר כיון שהניח שב אינו חולץ והא רבא הוא ואמר *הלכה כתנא דידן דאמר שלשה מצוה

אלא מעתה הא דתניא כל המקדיש שדה לבדק הבית אינו יכול לגאלה אלא בכסף שקלים ובכסף הקדש אמר רב אחא בר יעקב אמר רב אמי אמר רב אסי אמר רב יוחנן אמר רבי יוסי הגלילי אמר רבי יוסי בן חלפתא אמר רבי יוסי בן דורמסקית אמר רבי יוסי בן קיסרי אמר רבי יוסי בן מחוזא אמר רבי יוסי בן יעקב אמר רבי יוסי בן מתיא אמר רבי יוסי בן אלעזר אמר רבי יוסי בן חנינא אמר רבי יוסי בן יוסי אמר רבי יוסי בן יוסי אמר רבי יוסי בן יוסי

לבית המדרש ודרש כל היום. תאנא, ובלבד שלא יעמיד תורגמן, אלא היכי עביד, כי הא דתניא, מעשה שמת בנו של ר' יהודה בר' אלעאי ונכנס לבית המדרש ונכנס ר' חנניא בן עקביא וישב בצדו ולחש הוא לו; חנניא בן עקביא, ור' חנניא לתורגמן, והתורגמן השמיע לרבים, כתב רבינו שלמה ז"ל [30] היאך אסור בדברי תורה, והלא אמרו [31] אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפלין, התם כגון קיום שאר מצות דעלמא, אבל בדברי תורה דאית בהן שמחה כשהוא לומד ומשום הכי אסור, עוד יש לומר • דכיון דמיחייב למיקרי קרית שמע שחרית וערבית ויוצא בה ידי חובתו, ומקיים והגית בו •, כדאיתא בערכין [32], הילכך לא פסיקא ליה, וכן אסור במצות עונה, ולא פסיקא ליה למחשבא בכלל מצות • דבכל תשמיש אסור, אי נמי הנאה דמצוה לא קאמר •.

לרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל: טעמא דרבים צריכין לו להתלמד ממנו הוא דמותר על ידי לחישה, משום דתלמוד תורה טפי עדיף, הא לאו הכי באיסורו עומד, שמע מינה דכהן אבל ואין שם כהן אלא הוא אסור לו לקרות בתורה כל שבעה, דכיון דלאו מצוה היא דדחיא ליה אבלות אלא מפני דרכי שלום נתקנה, וסגי ליה בישראל עומד וקורא, כל שכן במקום תלמידי חכמים, דהא רב קרא בכהני [33], עד כאן לרב ז"ל; ולדעתנו שאין אבל יוצא כל שבעה לבית הכנסת •, אין צריך לומר שישראל עומד וקורא בו, ואין בו [34] מפני דרכי שלום. ואיכא מאן דאמר [35] מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה, דהא תניא בתשעה באב [36]: כל מצות שנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב, ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש [37] בהלכות ובהגדות, אבל קורא במקום שאינו רגיל לשנות [38], וקורא באיוב [39] ובדברים הרעים שבירמיה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות, ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות, אבל קורא באיוב וקינות ובדברים הרעים שבירמיה. מדקתני רישא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב, וקא פריט סיפא קורא באיוב וקינות, שמע מינה אבל קורא בהן. ואיכא מאן דאמר כיון דקתני לה בתשעה באב ולא קתני לה באבל

30 רש"י שם, ד"ה ואסור לקרות. 31 סוכה כה, ב. 32 בערכין לא מצאתיו, אלא במנחות צט, ב (עיין ביאורים). 33 מגילה כב, א. 34 בו, בטור שפד: כאן. 35 ואיכא מאן דאמר, הוא ר"ת שהור בעת זקנותו ממה שהיה אוסר בימי אבלו (תוס' מו"ק כא, א, ד"ה ואסור). 36 תענית ל, א. 37 במדרש, שם: בש"ס ובמדרש. 38 שאינו רגיל לשנות, שם: שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות. 39 באיוב,

פי' כגון לדרוש או לומר איסור והיתר ואין שם אלא הוא או להגיד הלכה לתלמידים. י"מ, כי להגיד הלכה לתלמידים אסור, כי לא מיקרי רבים צריכין אלא לדרוש ברבים או לומר איסור והיתר ואין שם אלא הוא. וראיתי לרבותי שהיו מגידים ההלכה לתלמידים אחר שלשה ימים". עוד יש לומר. דברי רבינו הם. והגית בו. יומם ולילה (יהושע א, ח). ובגמרא (מנחות צט, ב) מתחיל מראש הפסוק: אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימיש. (ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה). ולא פסיקא ליה למחשבא בכלל מצות: כוונתו: כן לא פסיקא ליה לתנא למחשבא למצות עונה, לומר אבל חייב בכל המצות חוץ מן התפילין ומן העונה, שהרי הוא אסור בכל תשמיש — אף כאן, להיפך, לא פסיקא ליה לתנא לומר חוץ מן התפילין ומדברי תורה, יען שהוא חייב בקריאת שמע שעל ידה הוא מקיים מצות לימוד התורה. הנאה דמצוה לא קאמר. המגא לא בחית לחשוב את אלה המצות שיש הנאה בקיומן. לפיכך אמר רק חוץ מן התפילין, לפי שאין הנאה במצוה זו, אבל לא היה צריך להזכיר חוץ מן העונה ומדברי תורה, שהרי יש הנאה בקיומן, ומובן שהן אסורין לאבל. ולדעתנו שאין אבל יוצא כל שבעה לבית הכנסת. בפרישה שפד, ג, הע"ר שכוונת הרמב"ן כן היא: לדברי הרי"ץ גיאת דס"ל דהאבל יוצא לבית הכנסת למה אמרה הגמרא סתם „ואם רבים צריכים לו מותר", היה לה לחלק ולפרש דלענין לעלות לקרות בתורה אע"פ שהוא צורך רבים אסור לעלות ולקרות, ולכן כתב הרמב"ן ולדעתנו שאין האבל יוצא וכו', כלומר שהגמרא אינה צריכא לפרש זה,

(18)

שמע מינה חמורין הן ימי אבל בכך מתשעה באב כשם שהוא חמור ממנו לענין כפיית המטה ועטיפת הראש ועשיית מלאכה, וכן דעת רבינו בעל התוס' ז"ל [40] ובירושלמי מצינו •. עוד הקלו מקצת החכמים ואמרו שאין אסור בדברי תורה אלא יום ראשון כדאמרינן [41] לגבי תפלין: רבא אמר כיון שהניח • שוב אינו חולץ, והא רבא דאמר הלכה כתנא קמא דאמר שלשה •, מצוה שאני •. אלמא משום דמצוה הוא לא אסרוהו בתפלין אלא יום ראשון, הילכך דברי תורה נמי מצוה הוא ואינו אסור בה אלא יום ראשון בלבד. ואין נכון: דאם כן תשמיש המטה נמי מצוה היא בעונה, וכדתניא רשב"ג [42] אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן •. אלא בין שלשה ליום אחד משנינן מצוה שאני, אבל דברי תורה דכתיב בהן משמחי לב [43], כל שבעה הן. ועוד לא דמי לתפלין: דהא פטר נפשיה • בק"ש שחרית וערבית, כדאמרינן: תדע דהא ברייתא קמייתא קתני [44] באלו דברים שאבל אסור בהן: מלאכה: רחיצה: סיכה: נעילת הסנדל: ותשמיש המטה ודברי תורה, ולא קתני תפלין ושאלת שלום, משום דאין נוהגות כל שבעה •. באבל תנא [45]: חכם רב תלמיד חכם [46] שמת לו מת באין ויושבין לפניו, ונושאין ונותנים לפניו בהלכות אבלים, אם טעו משיבן בשפה רפה, והוא אינו שואל, ואם רצה מדבר על ידי עצמו, ואם לאו נותן [47] רשות שידברו על ידו •. מעשה בשמעון [48] בנו של ר' עקיבא שמת והיה יושב ודורש כל היום כולו, וזה [49] היה מעשה בר' [50] שהיה יושב ודוהש כל היום כולו. הך סיפא ברבים צריכין לו היא, ואפילו בהלכות אחרות דורש [51]. ורישא, אינו שואל, אבל משיב בהלכות אבלים, וכן בכל אדם.

שם: בקינות באיוב. 40 תוס' מו"ק כא, א, ד"ה ואסור. 41 כראמרינן, כן בכ"י. ובס"ש: פראמרינן. 42 מו"ק כג, ב. — רשב"ג, כן גם כן בכ"י (דקדוקי סופרים), ובגמרא שלנו: ר"ג. 43 תהלים יט, ט. 44 מו"ק כא, א. 45 אבל רבתי י. 46 רב תלמיד חכם, שם: אז תלמיד חכם. 47 נותן, שם: נותן לאחר. 48 בשמעון, ריתא, שם. 49 וזה, שם: זה. 50 בר' (ברבי), שם: ביד רבי. זה וכן נפסק ביו"ד שפד, ד.

דאינו הולך לבית הכנסת כל שבעה, ואף שאפשר שמביאין ספר תורה אצלו ומתפללין שם בעשרה מכל מקום מילתא דלא שכיחא הוא. ובירושלמי מצינו. ברור שאיזה השמטה יש פה לפנינו, והיה נראה לומר שרבינו מביא פה דברי הירושלמי מובא בתוספות (מו"ק. כא. א) שזה עתה רמז לדעתם. וזה לשון התוס': „...ובירושלמי אמר אבל שונה במקום שאינו רגיל, משמע ששונה כמו בתשעה באב...". ולדברי הירושלמי הזה רמז רבינו, וכן מצאתי בהגהות הג"מ, וכן מובא להלכה ביו"ד שפד, ד. ותפשתי בכ"י, אבל לא מצאתי שום שינוי ממה שיש לפנינו. שהניח. בשני שוב אינו חולץ לפנים חדשות (רש"י מו"ק כא, א). דאמר שלשה. בכפיית המטה הלכה כתנא דידן דאמר ג' ימים עיקר אבילות הכי נמי ניבעי ג' ימים שלא להניח תפילין (שם). מצוה שאני. כלומר הואיל ומצוה להניח תפילין מצי להניח לאלתר בשני (שם). נתחייב בכולן. כוונת הדברים: בגמרא (כג, ב) הביאו ברייתא דמי שמתו מוטל לפניו בשבת מיסב ואוכל בשר וכו' וחייב בקריאת שמע וכו' ובכל מצות האמורות בתורה. ר"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן. ואמר רבי יוחנן תשמיש המטה איכא ביניהו (לר"ג חייב אבל בעונה בשבת, ולת"ק פטור). — הרי דתשמיש המטה נמי מצוה היא בעונה. פטר נפשיה. מלימוד, כדאמרינן לעיל: „דכיון דמיחייב למיקרי קריאת שמע שחרית וערבית ויוצא בה ידי חובתו ומקיים והגית בו". לפיכך שפיר שייך לומר דבדברי תורה דכתיב בהו משמחי לב, כל שבעה אסור בהן. דאין נוהגות כל שבעה. וכן כתבו התוס' (מו"ק כא, א, ד"ה אלו דברים): „תפלין ושאילת שלום לא חשיב דאין זה כל ימי האבל". שהרי משלשה ועד שבעה אם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם ואין צריך להודיעם, כמבואר בענין הבא. שידברו על ידו. פירוש כשמשיבן בשטעו, אבל לשאול אינו שואל כלל (טור שפד, בפירוש הברייתא הנ"ל).

בכלל רחיצה, וכבר יצאו לנו שניהם ממקרא של תקועית. ובנעילת הסנדל, כמו שלמדנוה מיחזקאל. ובתשמי׳ המטה, כמו שלמדנוה מבת שבע דכתי׳ וינחם את בת שבע אשתו ואחר כך ויבא אליה. ואיסור הנחת תפילין ושאלת שלום לא הוזכרו כאן, מפני שאין איסורן כל שבעה[1]. אבל איסור דברי תורה הוזכר כאן, והוא שאסור לקרות בתורה, בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה, במדרש ובהלכות ובאגדות. ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע, אלא שאינו רשאי להעמיד תורגמן. כיצד הוא עושה, לוחש לאחד מתלמידיו, והתלמיד אומר לתורגמן, והתורגמן משמיע לרבים. ויראה לי שלא נאסרו דברי תורה לאבל אלא דרך לימוד וגירסא, אבל לעיין בספרים המעוררים לבו של אדם לתשובה לא נאסר, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן. מכאן יראה שנהגו הכל בכך. וביום ראשון מיהא ראוי להזהר מכל וכל[2]. ויש מי שאינו אוסר בדברי תורה כלל אלא יום ראשון, מפני שהם מדמים דברי תורה לתפלין, וכן ממה שאמרו למטה בענין תפלין מצוה שאני, והרי אף תלמוד תורה מצוה[3]. אלא שמכל מקום שסת ההלכה סתם נאמרה, ואף באבל רבתי[4] נמנית בכלל אותן שאסורות כל שבעה. ונראה שהיא חמורה בזו משאר מצות, משום דתורה שמחה היא, אי נמי דבקריאת שמע שחרית וערבית קיים מצות והגית[5]. וכהן שהוא אבל והוא בבית הכנסת, ואין שם כהן אלא הוא, יש אומרים[6] שקורא אפי׳ תוך שבעה, אם נזדמן שהוא בבית הכנסת, שאף זה רבים צריכים לו הוא. ומכל מקום קצת גאוני ספרד[7] כתבו בהלכותיהם שאין קרוי צרך רבים אלא להתלמד, אבל קריאה בתורה אינו צורך רבים, שהרי יכול למחול על כבודו, וכל שכן במקום תלמיד חכם. ובאבל רבתי[8] אמרו תלמיד חכם שמת לו מת יושבין לפניו ונושאין ונותנין בהלכות אבלים, ואם טעו משיבין בשפה רפה.

תפלין לא נאסר האבל בהנחתן אלא יום ראשון[9] וממנה ואילך מותן[10] בהנחתן ואין צריך לחלוץ, אפי׳ באו לפניו פנים חדשות לנחמו, שלא נודע להם אבלותו עד עתה, והיה לנו לחוש שמא יחשבו שהוא באיסור הנחת תפילין עדין. אין חוששין לכך, שמן הסתם חוקרין הם על כך ומוצאים שהוא בשעת היתר.

[דף כ״א ע״ב]

אבל שאין לו מה יאכל כל שלשה ימים הראשונים שהם מיוחדין לבכי יתפרנס מן הצדקה ולא יעשה מלאכה. משם ואילך עושה בצנעה בתוך ביתו, אחר שאין לו מה יאכל[11]. ומכל מקום בתלמוד המערב אמרו תבא מארה לשכנים שהצריכוהו למעשה ידיו. וקצת גאונים[12] כתבו שלא נאסרה מלאכה באבל אלא ביום, אבל בלילה מותר, ואין הדברים נראין[13].

כל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל וכל שכן למקום אחר. מכאן ואילך, אע״פ שנמנעה הליכתו למקום אחר. לבית האבל מיהא הולך, ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים. ומכאן נהגו בקצת מקומות להיות אבלים יוצאין בתשעה

1) וכ״כ חוס׳ ד״ה אלו דברים ורמב״ן. 2) עי׳ לעיל עמ׳ פ״ז הערה 6. 3) שיטה זו הובאה בתוה״א לרמב״ן. 4) פ״ו. 5) וכ״כ רמב״ן. 6) דעה זו לא מצאנו. 7) לא נתברר מי הם. ועי׳ לעיל עמ׳ ט״ו א׳ ד״ה ולקצת. 8) פ״י. ועי׳ לעיל עמ׳ פ״ז הערה 6. 9) נראה דרבנו פוסק כהרי״ף שאינו אסור אלא ביום ראשון. וזהו לפי׳ הרא״ש בדעת הרי״ף דביום שני אחר הנץ החמה מותר, וכן פסק רמב״ן, ועי׳ ב״י. וכתב הרמב״ן שלפי פי׳ רש״י וראב״ד בסוגיא נראה שבשני אסור ואינו מניח שחרית עד שיתפללו ויעמדו מנחמין מאצלו, ולאחר מכאן מניחן כל היום ושוב אינו חולץ, וכ״ה הטור בשם י״א. 10) צ״ל: מותר.

11) עי׳ ב״י שכתב בשם רש״י, רמב״ם וראב״ד, דס״ל כדעת רבנו דמי שיש לו מה יאכל אסור במלאכה כלל אפי׳ בצנעה בתוך ביתו. אבל בשם ה״ר שמעיה הביא דאפי׳ עשיר מותר מכאן ואילך בצנעא בתוך ביתו. 12) וכ״כ ריצ״ג. 13) וכ״כ הראשונים ולא חילקו בין יום ללילה.

באב לבית הכנסת, שבית הכנסת בתשעה באב בית אבלים היא וכלם מתנחמים[1]. ויש מי שאומרי׳[2] שלא הוצרך היתר יציאה לאחר שלשה אלא לבית האבל, שנראה כפורק עול אבלותו ומתעסק בשל אחרים, אבל למקום אחר אפי׳ תוך שלשה רשאי לצאת, ולמטה יתבאר[3].

אבל אסור בשאילת שלום על צדדים ידועים, והוא שכל שלשה ימים הראשונים אינו נותן שלום ואינו מחזיר שלום למי שנתנו לו, אלא מודיעו שהוא אבל. משלשה ועד שבעה אינו נותן שלום, אלא אם שאל בו אדם מחזירו בשפה רפה, ואין צריך להודיעו באבלו, ואחרים היודעים באבלותו אין שואלין בו כלל. ולכבוד רבים אף תוך שלשה שואל. מעשה ומתו בניו של ר׳ עקיבא ובאו כל ישראל והספידום הספד גדול. בשעת פטירתן עמד ר׳ עקיבא על ספסל גדול ואמ׳ אחנא בית ישראל אפי׳ שני בני חתנים בקבר מנוחם אני[4]) בשביל כבוד שעשיתם, ואם בשביל עקיבא באתם כמה עקיבא יש בשוק, אלא כך אמרתם תורת אלהיו בלבו וכל שכן ששכרכם כפול, לכו לבתיכם לשלום.

משבעה ועד שלשים בחמשה * מתים הוא שואל בשלום אחרים, שאחרים שרויים בשלום, ואין אחרים שואלי׳ בשלומו, שאינו שרוי בשלום, אלא שאם רצו מדברים עמו תנחומין. לאחר שלשים אף אחרים שואלין בשלומו ואין מדברי׳ עמו תנחומין, שכבר התנחם, אבל אם רצה לדבר עמו מן הצד, כלומר להתגלגל עמו בדברים עד שיהא מתגלגל לדברי תנחומין, דרך כלל, עושה.

על אביו ועל אמו משבעה ועד שנים עשר חדש הוא שואל בשלום אחרי׳, אבל אחרים אין שואלין בשלומו, אלא שמדברים עמו תנחומין. ואחר שנים עשר חדש אף אחרים שואלין בשלומו ואין מדברים עמו תנחומין, אלא אם רצה מדבר עמו מן הצד. וכל שמדבר תנחומין לאחר זמן המיועד להם, הרי זה דומה לאדם שנשברה רגלו וחיתה, ומצאו רופא בשוק ואמר לו כלך אצלי שאני שוברה ומרפאה, שתדע סמנין שלי כמה יפים. כך זה מעורר צרתו למי שכבר פרחה ממנו. ומכל מקום כל שאינו מדבר אלא מן הצד אינו בכלל זה.

ואם מתה אשתו ונשא אחרת אינו רשאי לדבר עמו על הראשונה בביתו כלל, מפני כבוד האחרת. אבל אם מצאו בשוק מזכירו בשפה רפה ומנחמו.

מי שמת לו קרוב ולא היה שם בשעת קבורתו ולא הוגדה לו מיתתו של זה במקום שהיה שם, אלא שבא במקרה למקום שמת קרובו, או למקום שהיו קרובי המת מתאבלי׳ לשם, מפי השמועה אעפ״י שלא מת המת לשם ומצא שאר קרוביו מתאבלין, אם בא ממקום קרוב, ופירשו הגאונים[5] מהלך יום אחד, שהם עשרה פרסאות בינוניות, הואיל והוא היה באותו מקום בשעת מיתת המת, באותו המקום הקרוב לו בשיעור הנזכר, או למקום שהגיעה השמועה ושהיו קרוביו מתאבלים לשם, הואיל ואלו ידע בתחלת היום היה

* לא אבין[6].

1) וכ״כ רא״ש ונמוק״י והובא בב״י סי׳ שצ״ג. ועי׳ בנמוק״י שכ׳ דאפי׳ ללכת לביהכ״נ לשמוע תפילה או מגילה מותר, דאסור רק לטייל, אבל לדבר מצוה מותר.

2) ראב״ד, הביאו רבנו להלן כ״ג א׳ ד״ה אבל. ועי׳ באו״ז סי׳ ת״מ שכ׳ לפי פי׳ רש״י מותר ללכת להתנחם אפי׳ תוך ג׳ ימים הראשונים ורק לנחם אסור, והביא ראיה מירושלמי, עי״ש. אבל נראה דרק להתנחם מותר ולא למקום אחר. 3) להלן כ״ג א׳ ד״ה אבל.

4) כע״ז היא גי׳ ר״ת. ולפנינו: אפי׳ שני בנים חתנים מנוחם הוא.

5) כ״כ בה״ג והובא בתוס׳ ד״ה ממקום קרוב, וכ״ה ברי״ף. וכנמוק״י כ״כ בשם הגאונים.

6) כן רשום בגליון בכ״י הסופר על המלה "בחמשה". ונראה דרבנו סובר שהדין כן רק באלה החמשה שמתאבל מה״ת, חוץ מאביו ואמו שכ׳ רבנו להלן. אבל צ״ע מנ״ל לרבנו לחלק בין אלו שמתאבל מה״ת לאלו שמתאבל מד״ס. ואולי זוהי כונת ההג״ה.

ובדברים הרעים שבירמיהו, ותינוקות של בית רבן בטלים בו, משום שנאמר פיקודי ה' ישרים משמחי לב, עד כאן סוגית הגמ'.

ומבואר שנחלקו ת"ק ור' יהודה, בדין היתר של מקום שאין רגיל לקרות, אם מותר בת"ב. ולגירסתינו בדין תינוקות של בית רבן אין מחלוקת שלכו"ע בטלים, ולגירסת הרי"ף והרא"ש, נחלקו גם בדין תינוקות של בית רבן, שלר"מ אין בטלים, ולר' יהודה בטלים. **אבל לכו"ע** בדברים הרעים מותר בת"ב.

והנה דנו הראשונים בדין דברים הרעים, ובדין דבר שאין רגיל לקרות ולשנות "באבל", האם מותר או אסור.

שיש דיוקים סותרים, **מצד אחד**, מזה שסוגיא זו מוזכרת רק בתענית "בדין ת"ב", ולא מוזכרת במו"ק "בדין אבל", משמע, שבאבל אסור גם בדברים הרעים, וגם במקום שאין רגיל לשנות ולקרות. **אבל מאידך** מלשון כל מצוות הנוהגות באבל נוהגות בת"ב, משמע שדינם שווה, א"כ מכיון שבת"ב מותר דברים הרעים, ובמקום שאין רגיל לשנות ולקרות, גם באבל צריך להיות מותר.

והתוס' במו"ק [דף כא'] הביאו מחלוקת זו בשם תשובת רבנו יצחק זקיני בשם רבינו יעקב, שבתחילה רבינו יעקב היה אוסר, דברים הרעים באבל. ובזקנותו חזר בו רבינו יעקב והתיר דברים הרעים באבל. והתוס' הביאו מהירושלמי, שמתיר באבל, לקרות במקום שאינו רגיל לקרות, ולשנות במקום שאינו רגיל לשנות. **ובפשטות** כמו כן דברים הרעים יהיה מותר באבל, אך רצו התוס' לחלק, דשמא רק מקום שאין רגיל לשנות יהיה מותר, אבל **דברים הרעים** יהיה אסור, [**וצ"ב בזה**, שהרי בפשטות בסוגיא בתענית לענין ת"ב, מבואר, שדין דברים הרעים קיל טפי יותר ממקום שאינו רגיל לקרות, שהרי גבי דברים הרעים, לכו"ע מותר. ובמקום שאינו רגיל, הוא מחלוקת ת"ק ור' יהודה, וכאן כתבו התוס' באבל איפכא, שבדברים הרעים יאסר, ובאינו רגיל יהיה מותר, וצ"ע. והקשה כן הקרן אורה, ועוד נאריך בזה בדין ת"ב בת"ת ע"ש].

ובסוף סיימו התוס', בדברים נפלאים, ששופכים אור גדול על כל הענין הזה.

וכתבו, שרבינו יצחק הביא ראיה שאבל אסור בדברים הרעים, מהגמ' [דף ט"ו], שדורשת איסור אבל בת"ת, מהפסוק **האנק דום**. א"כ משמע שיש דין דום, אפי' מדברים הרעים.

והתוס' כתבו שאינו ראיה שכל הדין דום הוא מתורה שמשמחת כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, [משא"כ דברים הרעים שאין משמחים, אין בהם דין האנק דום,]

ומבואר כאן אור גדול, בדעת השיטות שסוברות שאבל אסור גם בדברים הרעים, והוא שחלוק איסור **אבל** בת"ת, מאיסור **ת"ב** בת"ת, שאיסור ת"ב בת"ת, הוא מדין שת"ת **משמח** ות"ב אסור בשמחה, לכן יש היתר של דברים הרעים, שאינם משמחים -כך שנגד שמחת התורה, מצטער מהדברים הרעים.

אבל באבל האיסור בת"ת הוא לא מדין שמחה, אלא מדין של **האנק דום**, שהוא דין בהנהגת אבילות שישב דומם, לכן אסור בת"ת. ואפי' דברים הרעים שאין בהם שמחה, מ"מ אסור באבל, שצריך להתנהג בהנהגת אבל, "בהאנק דום". **והשיטות שמתירות** דברים הרעים באבל, ס"ל, שהאיסור של האנק דום, הוא מצד פיקודי ה' ישרים משמחי לב, ולא סתם דין של הנהגת "האנק דום", רק שלא יבוא לשמחה ע"י התורה, לכן דברים הרעים מותר באבל.

-ב-

באיסור הרהור בת"ת לאבל

והנה יש לעיין בספק נפלא, לשיטות האוסרות דברים הרעים באבל, וס"ל שיש דין באבל "האנק דום", ולא מצד שהתורה משמחת, האם זהו רק דין האבל בת"ת, מדין האנק דום, אבל לא מצד איסור של שמחה. או דלמא שיש ב' דינים, גם דין של **שמחה**, שאסור בת"ת מצד פיקודי ה' ישרים וכו', ולא גרע מת"ב. וגם יש דין נוסף של **האנק דום**, הנהגת אבילות של ישיבת דומם.

ומצד הדין של איסור **שמחה**, של פיקודי ה' ישרים משמחי לב, לא נאסר בדברים הרעים. אלא מצד הדין השני של "**האנק דום**", אסור גם בדברים הרעים.

ובלימוד בתורה, שאינו דברים הרעים, עובר בב' איסורים, א, דין איסור **שמחה**. ב, דין איסור **האנק דום**.

וכ"ת מאי נפ"מ בב' האיסורים, י"ל שנפ"מ גדולה היא, **שהרי יש לעיין**, מהו דין אבל לגבי "**הרהור בת"ת**".

ל שלענין איסור ת"ת **בת"ב**, קיי"ל בהלכה שגם הרהור אסור, והטעם שמכוון שאיסור ת"ת הוא, מצד **השמחה** שבתורה, לכן גם בהרהור אסור, שגם בהרהור יש שמחה. **אבל יש לעיין** מהו דין "אבל", בהרהור בת"ת, שלכאורה תלוי בנידון הנ"ל, שלשיטות הסוברות שאבל מותר בדברים הרעים, וס"ל שגדר איסור **אבל** בת"ת הוא כמו איסור **ת"ב** בת"ת, מצד השמחה, א"כ מסתבר, שכשם **שבת"ב** אסור גם בהרהור, גם **אבל** אסור בהרהור בת"ת, שהרי גדריהם שוים. **וכל הספק** הוא לשיטות הסוברות, שאבל אסור בדברים הרעים, ומוכח משיטתם, שדין **אבל** בת"ת, הוא דין אחר מדין **ת"ב** בת"ת. כמו שהבאנו שאיסורו הוא מכח **האנק דום**, ולכן גם דברים הרעים בכלל.

וא"כ י"ל, שדין האנק דום, הוא רק על **דיבור**, ולא על **הרהור**, שדיבור הוא סתירה להאנק דום, אבל בהרהור הוא מתנהג שפיר בהאנק דום, שאינו מדבר.

וא"כ מצד האיסור של האנק דום, שכולל גם דברים הרעים, פשיטא שאין איסור בהרהור.

אלא שיש להסתפק, מצד החקירה שחקרנו, שלכאורה כל אבל הוא לא גרע מת"ב, ויש איסור **שמחה**, ואסור בת"ת גם מדין **שמחה**. וא"כ יאסר בהרהור, מצד הדין של איסור שמחה,

[אלא, שהרהור בדברים הרעים, אין לאסור, שממ"פ, מצד שמחה, אין בדברים הרעים, ומצד האנק דום, אין בהרהור, ודו"ק].

ויש לדון בזה, שמא באבל יש רק דין איסור **האנק דום**, ולא איסור מצד **שמחה**, [ונחלק מת"ב מאיזה טעם], וא"כ בהרהור יהיה מותר באבל.

ושוב מצאתי בספר הנפלא, דברי סופרים, להרב יברוב שליט"א על הל' אבילות, [סי' שפ"ד בס"ק ג'] שכתב וז"ל: "כתב בשו"ת מהרי"ל סי כ"א שאין חילוק, באיסור הלימוד בין דיבור להרהור, **דאף בהרהור אסור ללמוד**, דכיון דטעמא דאסור הוא משום שמחה, בהרהור נמי איכא שמחה, כמו בדיבור, ולפעמים טפי, **ועיקר השמחה הוא מן ההרהור**, ואם יקרא אדם כל היום ולא יבין, מה שמחה היה לו, אלא א"כ יבין, א"כ כי מהרהר בלא גירסא מאי שנא, ומדכתיב משמחי לב ילפינן לה, וה"ג שמחת לב הוא", עכ"ל.

א"כ מבואר להדיא, דדעת המהרי"ל דאבל אסור בהרהור. אבל עדיין יש להסתפק שמדברי המהרי"ל משמע, כי יסוד איסור של אבל בת"ת הוא מדין **שמחה**, כמו בת"ב, וא"כ בודאי יסבור שאבל מותר בדברים הרעים, ולכן שפיר ס"ל שבהרהור אסור. **אבל עדיין יש להסתפק** לשיטות שאבל אסור בדברים הרעים, וס"ל שאיסור אבל בת"ת, הוא לא מדין **שמחה**, אלא מדין **האנק דום**. א"כ בהרהור שאין חסרון בהאנק דום, שמא יהיה מותר? אלא כש"כ לעיל, יש לדון שיש ב' דינים באיסור אבל בת"ת, גם מדין **האנק דום** וגם מדין **שמחה**, וא"כ מצד דין שמחה, יאסר בהרהור כמו באבל.

ובספר הנ"ל בעמק דבר [ס"ק ו'] כתב, ראיתי מובא בשם ספר דעת קדושים [בסימן ה], **שמצדד להתיר להרהר בד"ת**, דלא אסרו הרהור אלא בת"ב, דבחורבן בית המקדש גם בבתי גוואי [עי' חגיגה דף ה' ע"ב], משא"כ באבל, יש מניעה רק על שמחה במענה פיו, משא"כ בהרהור. ע"ש עוד בשם האבני נזר שאחד רצה לחלק בין ת"ב לאבל כנ"ל, והאבני נזר דחהו מהמהרי"ל ע"ש היטב. [ועדיין צ"ע באבל בהרהור לשיטות שאסור גם דברים הרעים, וכמו שנסתפקנו, וצ"ע].

ובספר פני ברוך [סי' ס"ז בפני החיים אות ד',] כתב בשם **הלקט יושר** הל' שמחות שאבל מותר להרהר בד"ת ורק שלא יוציא בשפתיו. והוא מבואר כמו שביארנו שהאיסור באבל הוא **"האנק דום"** ולכן דוקא דיבור ולא הרהור נאסר, אבל המהרי"ל לא ס"ל כן.

-ג-

שיטת המאירי בדין דברים הרעים באבל

במאירי, אחר שמביא את ב' הדיעות באיסור של אבל, אם אסור בדברים הרעים, שי"א שמותר כמו ת"ב, וי"א שאסור שהוא דין הנהגת האנק דום, ואפי' מדברים הרעים. **סיים המאירי**, שיש להכריע **שיטה שלישית**, שחלוק יום א' משאר ימים, וביום א', אסור גם בדברים הרעים, אבל בשאר ימים מותר בדברים הרעים, **וביאורו**, שביום א' הוא דין "האנק דום", ולא

רק מצד שמחה, לכן גם בדברים הרעים אסור, אבל שאר ימים הוא דין של שמחה, ולכן בדברים הרעים מותר.

והטעם לחלק, [שביום א' הוא דין האנק דום, ובשאר ימים הוא דין איסור שמחה], **יש לפרש**, ע"פ הרמב"ן שמביא דיעה אחת, שאיסור ת"ת הוא רק ביום א' ולא בשאר ימים, כמו איסור תפילין, שהוא רק ביום א' ולא בשאר ימים.

והרמב"ן כתב שלא דמי לתפילין, שתפילין אינו איסור שמחה רק איסור של אבל מהולל באפר ראשו, ולכן דוקא ביום א' ולא בשאר ימים. אבל איסור ת"ת הוא מדין שמחה, וזה קיים בכל ז', ולכן אסור בת"ת בכל ז'.

ולפ"ז י"ל, שס"ל למאירי, שהוא סברא רק על איסור שמחה, אבל על חלק של איסור **האנק דום**, שאסור גם בדברים הרעים, שזה לא מצד אסור שמחה, אלא דין אחר הוא. בזה חוזר הדמיון לתפילין, שרק ביום א' קיים דין זה ולא בשאר ימים, אבל דין איסור ת"ת מצד שמחה, קיים כל ז' כטענת הרמב"ן, ובזה אין אסור של דברים הרעים, ודו"ק.

[**ועי' עוד** לקמן באות ו', בדין לימוד מוסר, מה שביארנו בשיטת המאירי בזה כמו הכא לענין דברים הרעים עיי"ש].

-ד-

כמה אופנים בביאור החילוק בין אבל, לבין ת"ב, באיסור דברים הרעים

הנה כבר הבאנו את מחלוקת הראשונים, האם יש היתר של **דברים הרעים באבל**, כמו בת"ב, או שרק בת"ב נאמר היתר זה ולא באבל, ואבל אסור בדברים רעים.

והבאנו הביאור בהאי שיטה, דאבל אסור בדברים הרעים, דהוא משום, שאיסור אבל בת"ת, הוא לא מטעם איסור **שמחה**, של פיקודי ה' ישרים, אלא איסורו בת"ת הוא מדין **"האנק דום"**, לכן גם בת"ת של דברים הרעים, שאין בהם שמחה, אסור. שחסר **בהאנק דום**, [והארכנו לחקור, האם יש אצל אבל גם איסור ת"ת מדין שמחה, ונפ"מ שיאסר בהרהור, [שמטעם האנק דום, אין לאוסרו,] או דלמא שאין באבל דין איסור ת"ת מדין שמחה כלל, ע"ש].

והנה יש לבאר האי שיטתא, בעוד כמה ביאורים.

באור א', שבאמת י"ל, שאיסור ת"ת באבל, הוא מדין איסור **שמחה**, כש"כ רש"י והתוס'. אלא שי"ל, שגם בדברים הרעים יש **קצת שמחה**, אלא שדרגה של שמחה זו לא נאסרה גבי ת"ב. אבל באבל גם דרגה של **שמחה מועטת כזו**, של דברים הרעים, נאסרה.

[דף כ״א] **גמ׳** ת״ר. קיים כסיית המעה שלשה ימים קודם התל״ן אין צריך לכפות אחר התל״ן דברי ר׳ אליעזר וחכ״א אפי׳ יום אחד ואפי׳ שעה אחת אלא אליעזר הן הן דברי כ״ש [כן הן] דברי כ״ש שבית שמאי אומרים ג׳ ימים וב״ה אומרים יום אחד כתב רבינו ת״ל מדקתני כ״ל הא ליתנא ולא קתני ולא קתני ליתנא ומתני׳ הקובר את מתו שלשה ימים קודם התל״ן וקתני קיים כסיית המעה ש״מ בעינן קיום אבילות קודם התל״ן שלשה לא קיים אבילות קודם התל״ן שונג לא מיבי אין לו תל״ן אבל מסריקו שלא יהא חופת מכבר ומניה ילפינן לכל אבל [ג] שלא מצ אבילות תוך ז׳ שלשים אבילות תוך שלשים תוך מן הקבורה שלשה עבר ולא קבע בשעת חזוק שלן קודם לאחר ז׳ כגון שאמרו מי שלן לי חלוק ותזמנן לי חלוק בתוך ז׳ קודם לאחר ז׳ לא קודם ותוקף בשאר מתי מעוט כדתמר לקמן (דף כ״ב) מורי ליה רבי יוחנן לר׳ חייא בר אבא אבילות לא קודם ואפילו שעה אחת דתמר אלכתא כמ״ק דרבן דתמר הקובר אחת מתו ב׳ אבילות לא קודם ואפילו שעה אחת דבר אחר אלכתא כמ״ק דרבן דתמר אבילות לא קודם ואפילו שעה אחת וכן נלמדה [ד] שלא יהא חופת מכבר כך מנהגו של עולם יפי׳ תפנין בקלא לשנה אבל לא יפי׳ תפנין בקלא לשנה כגון הגר. ומתני׳ הקובר את מתו שלשה ימים קודם התל״ן אבל לא קיים אבילות קודם התל״ן אבל לא נגלח עבר הגר״ל אשר בגלח עבר הגר״ל שמתר מתמת מעוט ולא מתמת רוב אבל לא מיבי אין לו תל״ן אבל לא נגלח אבל לא נגלח אבל לא נגלח

סימן כב

חיוב קבורה באשתו נשואה

כתב הרמב"ם בהל' אבל (פ"ב ה"א) שאין אדם מתאבל על אשתו אלא מדרבנן.[1] והוסיף (שם ה"ז) שגם אינו מטמא לה אלא מדרבנן שעשו אותה כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא לא תמצא מי שיתעסק בה אלא הוא. והק' המנחת חינוך (מצוה ר"ע) דא"כ אף כהן גדול יטמא לאשתו, דאע"ג דאין כה"ג מטמא לז' קרובים הרי הוא מטמא למת מצוה,[2] ולא מצינו שיהא כה"ג מותר ליטמא לאשתו.

והנראה בזה, דהנה מבואר בברכות (יט:) שכה"ג ונזיר מטמאים למת מצוה מדין כבוד הבריות. ונראה שיש ב' עניני כבוד הבריות לגבי מת מצוה: הא' הוא דין כללי הנאמר במת מצוה דעלמא שאין לו קוברים שהמוצא אותו חייב לקוברו כדי שלא יהא מוטל בבזיון בלא קבורה. והב' הוא דין פרטי הנאמר לגבי קבורת קרובים, שאין בזה משום כבוד הבריות הכללי דהא לגבי קרובים אין חשש שיהא המת מוטל בבזיון בלא קבורה, אלא שמ"מ מדין כבוד הבריות יש מצוה שישתתפו קרובי המת בקבורתו. ומה שכתב הרמב"ם שקבורה וחילול קדושת כהונה הם בכלל חובת אבילות מה"ת היינו מדין הב' של כבוד הבריות.[3]

ועפי"ז יש ליישב קושית המנ"ח, דהנה זה ברור שלא הותר לכה"ג ונזיר אלא לטמא למת מצוה ולא לקרובים, אע"פ ששני היתרים אלו מדין כבוד הבריות הם. ומזה רואים יסוד שלא הותר לכה"ג ונזיר אלא מה שנוגע לדין הכללי של כבוד הבריות. ונראה שמה שתיקנו חכמים שאשתו של אדם דינה כמת מצוה אין זה מדין הכללי של כבוד הבריות, דהא מה ש"אין לה קוברים" היינו לא מפני שאין אחרים יודעים מי היא אלא מפני שמדרבנן בעלה נחשב כקרוב שלה. לכן יותר נראה לומר דלעולם דין מת מצוה דאשתו נחשב כדין הפרטי של כבוד הבריות, דאף שאין הבעל חייב לקבור את אשתו מה"ת מצד מצות אבילות שעל הקרובים, מ"מ היות ומדרבנן עיקר דין מת מצוה דאשתו נמשך בתולדה מזה שהוא קרוב שלה, ממילא הרי זה דומה לדין הפרטי של כבוד הבריות. ומה"ט ניחא מה שלא נאמר דין זה לגבי כה"ג

1 כבר נחלקו הכס"מ והלח"מ שם בביאור דעת הרמב"ם. אולם מפשטות לשונו משמע כמו שכתבנו בפנים, ואמנם כך הבין גם הרמב"ן (תורה"א, עמ' ריג) בדעתו, אלא שלענין הלכה הוא חולק עליו.

2 עיין רמב"ם הל' אבל (פ"ג ה"ח) ומשנה למלך שם.

3 השווה לזה מה שכתבנו לעיל (סי' י הע' 11) בדעת הרמב"ם שאבילות היא כבוד המתים.

שיעורי הגרי"ז סולוביצ'יק זצ"ל
נערך ונדפס ע"י הרה"ג ר' אליקים קניאסברג שליט"א

23

ונזיר מפני שלא הותר להם שום דין כבוד הבריות מחמת קורבה.

סימן כג

איסור תלמוד תורה באבל

כתב הרא"ש (סי' כה) "שמעתי שר"ת היו קוראים אותו בכל שבת שלישי, ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו, ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה יאמר שבשביל זה הוא נמנע מלעלות, והוי דברים שבפרהסיא". ומשמע דאילו בחול אסור לאבל לעלות לתורה. וצ"ע דהא לא מצינו איסור לאבל לשמוע קריאת התורה, ומאי שנא שמיעת הקריאה מעלייה לתורה.

והנראה בזה, שמותר לאבל לשמוע קריאת התורה מפני שזה חלק מסדר היום, וכל שהוא מסדר היום לא נכלל באיסור ת"ת לאבל, וכמו שכתב השו"ע (סי' תקנד ס"ד) לענין תשעה באב.[1] ומה שאסור לאבל לעלות לתורה היינו מפני שמלבד האיסור לאבל ללמוד תורה יש איסור נוסף ללמד תורה לאחרים, ואפי' סדר היום נכלל באיסור זה השני.

והנה מבואר בגמ' מו"ק (כא.) שאם רבים צריכים לו אינו נמנע ובלבד שלא יעמיד מתורגמן. ונראה לבאר עפ"י דברינו, דאף ש"רבים צריכים לו" הוא היתר לאיסור ת"ת באבל מ"מ אינו מתיר האיסור המיוחד ללמד תורה לאחרים. ומש"ה אסור לו להעמיד מתורגמן וכ"ש שאסור לו לדרוש בעצמו [כמבואר להדיא במרדכי (סי' תתפח) ודלא כמו שהגיה הבאר הגולה בדברי הרמ"א ליו"ד (סי' שפד ס"א)] דהא בכה"ג נחשב כאילו הוא המלמד לאחרים, אלא צריך דוקא להשמיע לאחר ואחר לאחר וכו' כדי שלא יהא נחשב כמלמד לאחרים.[2]

1 עיין בזה בפתחי תשובה (יו"ד סי' שפד ס"ק ב).

2 והעיר הר"צ שכטר שליט"א דלפי יסוד רבנו מובן היטב מה שפסק השו"ע (שם ס"ד) דאף שמותר לו לאבל ללמוד דברים הרעים תוך שבעה [כמו שכתבו התוס' מו"ק (כא. ד"ה ואסור) בשם רבינו יעקב], מ"מ אסור לו ללמד ענינים אלו לאחרים מפני שיש איסור מיוחד לאבל ללמד תורה לאחרים תוך שבעה, ו"דברים הרעים" אינו מתיר אלא האיסור ת"ת באבל בינו לבין עצמו. [ועיין עוד מזה בס' בעקבי הצאן (עמ' צד-צה).]

תרין וכו'. שני בניו של ר' יוחנן בשבת בימי אבלם חד פרע ראשו וחלץ סנדליו וחד כיסה ראשו ולבוש סנדליו: מ"ל מה את סובר. שתמוה מיך לדיבא דנעילת הסנדל רשות לא יעשה למעשה מאיש שאינו חשוב כל כך: ואפילו דבר של תורה. דמתאבל על בניו הוה ואבל תורה אור לאסור בדברי תורה ומיתורא דדבר קדרים: כל גרמיה. המת עלמו אלו הוה חני לא היה מת שחורה מונגת כ"ם שחורה מונגת על האבל: מאי כדון. מעתה דשב"ל האי קרא במאי מוקים ליה: בשלא היו יודעין וכו'. אין דובר אליו שלא ידעו באיזה דבר לדבר אליו תנחומין אם בעבר גופו וכו': איבאם. אלה: שלא ליה. ר"ח שני הלמידים שילמדו עמו דכל זמן שיעסקו בתורה אין רשות למלאך המות לשלוט בו: איתעביד. המלאך לפניהם כמין נחש ונבעתו והפסיקו ונתן: כמין כוכבא דרגיל. כדי שיבעתו ויפסקו: אין משום דשרי לא ידעינן. אם משום דסובר דאבל מותר בת"ת כדרשב"ל או משום שילמדו עמו במקום שאינו רגיל דמותר: ופריך ור"י וכי לא היה רגיל בדברי תורה בתמיה: אלא. כגון הכי דברי חכמים שאדם שואל בהן והן לריכין עיון ה"ל כאינו רגיל: חנוי דלייב"ל קדמייא. שהיו לו לייב"ל שתי נשים וזה היה חמיו הראשון: ואין משום שהיה להוט וכו'. או משום שהיה ר' יוסי להוט אחר דברי תורה לכך התיר לו: ותנון כן. ותניא נמי הכי: ישראל מתאבל. על אומן מתים: אחיו ואחותו. הבתולה מאמו שלא מאביו וקרא גבי טומאת כהן משמע מאביו דוקא ואחותו הנשואה בין מאביו בין מאמו דבטומאת הכהן לא אשכחן אלא בתולה: כל שמת אבלין עליו. כגון הכן על האב: מתאבל עמו. אם נתן אבי אביו וכן האב על בן בנו: רב מתה אחותו ולוה לחייא בנו וא"ל כשתעלה אלי חלון נעליך אבל שלא בפני אין אתה לריך להגזר אבילות: ר' מנא היו בני ר"ח אחיו מתים: מהו שיהא ר' מנא מייב בכפיות המטה להתאבל עם אחיו: ניבמעיה מן הדא. כמו תא שמע: פורש למקום טהרה. כלומר מקום שאין עם מת כדי שלא יהא לועג לרש מ"כ ה"כ כיון שאינו לריך להגזר אבילות אלא בפניו ילך למקום אחר ויקרא ק"ש: מאימתי כופין את המטות. כלומר מאימתי חל עליו אבילות וה"ה לנעילת הסנדל: משיסתם הגולל. שהגיעו המת בקבר וכסהו בעפר: על פי זקן. רבי אליעזר: בערב שבת. ממנחה קטנה הוא זוקף את המטה כדאמרי' לעיל שזקיפת המטה בשבת חובה שלא יהא ניכר אבילות בשבת וכל שאסור לעשות בשבת מן המנחה ולמעלה נמי אסור: דרגש. מטה שעושים שריס ליגא עמהן בדרך ונוקבין האלונות ותולין בו לוטות וגם בעור שפורסין עליו תלויין לוטות וכשרולין לחקנו עוגבין לוטות העור בלוטות של האלונות ואח"כ תוחבין האלונות בכרעיים וכשרולין לפרקן מתירין הקלמטרין והן הלוטות והעור נופל מאליו: מזקפת על לזה. והוא שוכב על מטה אחרת כפויה: מטה שנקליטיה עולין ויורדין בו. שאינן מחוברין ויכול לשמטן מן המטה: נקליטין. ב' עצים אח' ארוך תחוב בראש המטה ובראשו חרוץ וכן למרגלות המטה ונותנין קנה עליהן ופורסין יריעה עליהן להאהיל על המטה מפני לגיעות והחמה: שומטן. לנקליטין ודיו דזהו כפייתה דכל שעושין בו מעשה שאינו ראוי להשתמש בו כבראשונה דיו: כל שמסרגין על גופה. שאינו מכניס הרלוותות בתוך חורי עלי המטה: והא הגיגן. פ"ו דכלים: משיסופס בעור הדג. כדי להסיר קסמים דקים שבנסרים שלא יסרט בנשרו לא הוא גמר מלאכתו וקודם שטפס חף על גב שבבר סורגו לא מסרגו על גופה. ואי סלקא דעתך דמטה הייגו שמסרגין על גופה ממלא שהעצים מחופים בחבלים מיד הוא גמר מלאכתו שהרי אינו לריך לטפס שבלא"ה אינו יכול לסרט:

תיפתר

תרין בנוי דר' נפקון חד רישיה מגלי ושלח סנדלוי. וחד רישיה מכסי ולביש סנדלוי. ר' יונה סלק לגבי רבי גורין נפק לגביה לביש סנדלוי. א"ל מה את סבר דילפינן עובדא מינך לא ילפון עובדא מן בר נש זעיר: ז ומלקרות בתורה. אמר רבי יוחנן יואין דובר אליו דבר. ואפילו דבר של תורה. א"ל ר' שמעון בן לקיש כל גרמיה אלו תנא לא הוה מיית. מאי כדון כיי דא"ר יודה בר פזי בשם רבי יוחנן בשלא היו יודעין במה לפתוח לו אם בגופו אם בממונו אם בנפש בניו ובנותיו. *חד תלמיד מן דרב חסדא איבאש שלח ליה תרין תלמידין דיתנון עימיה איתעביד קומיהון כמין חיוי ואפסקון ודמך. חד תלמיד מן דבר פדיה איבאש שלח ליה תרין תלמידין דיתנון עימיה איתעביד קומיהון כמין כוכבא ואפסקון ודמך. *תני אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל כהדא ר' יסא הוה ליה עובדא שלח ליה רבי יוחנן תרין תלמידין דיתנון עימיה. אין משום דשרי לא ידעין ואין משום דלא רגיל לא ידעין. ור' יסא לא רגיל אלא בנון אילין מיליהון דרבנן דבר נש מישתאיל בהון וקיים ליה כמאן דלא רגיל. רבי יוסי בר פיטרס חמוי דרבי יהושע בן לוי קדמייא הוה ליה עובדא שלח ליה בר קפרא תרין תלמידין דיתנון עימיה. אין דשרי לא ידעין ואין משום שהיה להוט אחר התורה לא ידעין. ותנין כן אם היה להוט אחר התורה מותר. *על כל דבר האמור בתורה כהן מיטמא ג ישראל מתאבל ג הוסיפו עליהם אחיו ואחותו מאמו ואחותו הנשואה מתאבל ואונן אבל לא מיטמא ד ארוסתו לא מתאבל ולא אונן ולא מיטמא. תני ה כל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו. רב דמכת אחתיה ופקד לחייה בריה א"ל כד תיסליק לגביי הוי שלח סנדלך. רבי מנא הוון בנויי דרבי חנינה אחוי מייתין. אתון ושאלון לרבי יוסי מהו לכפות את המיטה אמר לון לא צריך. מהו לישן על גבי מיטה כפוייה אמר לון לא צריך. מהו לקרות את שמע ולהתפלל אמר לון נישמעינה מן הדא הרי שהיה עסוק עם המת בקבר והגיעה עונות קריאת שמע פורש למקום טהרה ולובש את תפיליו וקורא קריאת שמע ומתפלל. *מאימתי כופין את המיטות משיצא המת מפתח החצר דברי רבי ליעזר ורבי יהושע אומר ו משיסתם הגולל. ובשמת רבן גמליאל כיון שיצא מפתח החצר אמר ר' ליעזר לתלמידיו כפו את המיטות. ובשנסתם הגולל א"ר יהושע לתלמידים כפות את המיטות אמרו לו כבר כפינום על פי זקן. ז בערב שבת הוא זוקף את מיטותיו במוציא שבת הוא כופן. *תני ח דרגש נזקפת ואינה נכפית ר' שמעון בן אלעזר אומר שומט קלמנטרין שלה ודיו רבי יוסה בשם רבי יהושע בן לוי הלכה כר"ש בן אלעזר. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא מיטה שנקליטיה עולין ויורדין עמה שומטן ודיין *איזו היא מיטה ואי זו היא דרגש אמר ר' ירמיה כל שמסרגין על גופה זו היא מיטה וכל שאין מסרגין על גופה זו היא דרגש. והא *תנינן המיטה והעריסה משישופם בעור הדג אם מסרג הוא על גופה לאי זה דבר הוא שפה א"ר לעזר

תיפתר

תרין בנוי דרבי נפקון. כשבת שבתוך שבעה: חד רישיה מגלי ושליח סנדלוי. דסבירא ליה כשמואל ופריעת הראש מוכה ושלף סנדליה שהוא רשות: יחד רישיה מכסי. דסבירא ליה כרב: ולבוש סנדלוי. שהיא לכ"ע רשות: אמר ליה מה את סבר שעשית כך אם להרשות ליקח עובדא מינך אין למדין מן בר נש זעיר כמוך: ואין דובר אליו דבר. בכל שבעת הימים ומדכתיב דבר מיותר דרים ואפי' דבר של תורה: מ"ל ר"ש בן לקיש. כל עלמו אלו היה שוכב תמיד לא הוה מיית שלא היה יכול מלאך המות לשלוט בו כהני עובדי דלקמן: ומאי כדון. מאי האי דכתיב ואין דובר אליו דבר כהאי דאמר וכו'. מפני שלא היו חכרין יודעין באיזה דבר שאירע לו לפתוח לו ולנחמו אם בגופו וכו': איבאם. אלה ומסיכן: דיתנון עמיה. ואין לו רשות למלאך המות: ואיתעביד קמיהון כמין חיוי וכבעתו והפסיקו מלשנות ונפטר אותו התלמיד: כמין כוכבא. להבעיתם: אין משום דשרי וכו' ולא ידעין. הקשה אי משום דס"ל דאבל מותר לקרות בתורה לו משום דלא רגיל. ופריך ור' יסא לא רגיל בתורה בכל מקום אלא בנון מיליהון דרבנן כך הוא דרכם דאם בר נש נשאל בהם באיזו שאלה עוסקין עלמן כאלו לא רגיל ועיין בדבר: לאין משום שהיה להוט אחר התורה. נפשו חשקה ודביקה בתורה לשנות תמיד וכנון זה מותר: הוסיפו עליהם וכו'. הקשה אם אחיו הכהן מיומת לאלו מתאבלין עליהן: לב דומכת אחתיה. נפטרה אחותו ויהיה לחייה בריה וא"ל כד תהא סליק לגבאי לגבי אז הוי שלח סנדלך לנהוג איזו אבלות ושלח כפניו אין אתה לריך לכך: מהו לכפות את המטה. בביתו של ר' מנא: מהו ליתן. ר' מנא ע"ג מטה כפוייה: מהו לקרות את שמע. בשיר שהן עסוקין במת: נישמעינה וכו'. לעיל בברכות פ"כ בהלכה: מאימתי כופין את המטות. שם בפ"ג בהלכה ז' עד ומזכר שהוא אבל וע"ש: אמר

עין משפט נר מצוה

עה
א מיי' ס"ה מ' כל הלכי עז עוש"ע י"ד סי' שפד ס"ג

עו
ב מיי' שם ס"ב הלכה א' עוש"ע שם סי' שפד ס"ד

עז
ג מיי' שם ס"ב עוש"ע שם

עח
ד מיי' שם ס"ג עוש"ע שם

עט
ה מיי' שם הלכי ד עוש"ע שם ס"ו

פ
ו מיי' שם ס"א הלכה עוש"ע שם סי' שנה ס"א

פא
ז מיי' שם ס"י הלכה כ

פב
ח מיי' שם ס"ה הלכה יח עוש"ע שם סי' שפו

גליון הש"ס

לייגו משום דכיון דאיכא מגעלים כבגלו יש היכר וכדאמרן בבבלי דף כל ע"א: לעי' בהגהמי"י פ"ה מאבל אות מ ועי' בתוס' דף לא ד"ה ותסור:

שנויי נוסחאות (טו"ם) ושלח בד"ש ושליח. (טו"ע) גוריין בד"ש גוריון. (טו"ג) ופקד בד"ש ופקיד. (טו"ם) להתלמידיו בד"ש להתלמידים.

שפתי כהן יורה דעה שפג שפר שפה הלכות אבילות טורי זהב

שפד (א) ואם רבים צריכים לו להתלמד. בתמ"ו נתיב כ"מ כתב ולאיתי לרבותי שהיו מגידים ההלכה אחר ג' ימים מזה כ"ל במלמד שיכול ג"כ ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים לריכים לו דחיזוקות של בית רבן הכל פיהם חביב מלימוד הגדולים כדלמרינן במסכת שבת לעיל דומה הכל שים בו חטא לאין בו חטא. וגרלה פשוט שאבל מותר להתחתם בחתמיטי בחורה בשקורין כגון גלילה וכיולא בה דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב ממנו לב וכן ראיתי בהגי"ה שזה שהרב ר"ח היה אבל בזמנו אבל וקרלו בחורה והוא היה גולל סליחות אלו וקרלו בחורה והוא היה גולל ס"ת כו' ומביאה בדריסה:

[ג] ומותר' לישן עמו ב הוא (ה) בבגדו והיא בבגדה ומיהו משום לך לך אמרינן נזירא יש להחמיר שלא יישן ה [עמה] במטה כלל:

ב במה דברים אמורים בשאר אבלות ג' אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה שמבניסין את המת לחדר ואת החתונות הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהגים ז' ימי המשתה ואח"כ שבעת ימי אבלות ' אסור להתייחד עמה כל י"ד יום אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים כדאיתא במימן שמ"ב [ד] ה אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואח"כ מת לו מת מותר להתייחד עמה כמו בשאר אבלות ה והוא שבעל אבל אם לא בעל אסור להתייחד עמה כל ימי האבל בין בחול בין בשבת:

שפד האבל אסור בתלמוד תורה. ובו ה' סעיפים:

א [א] " אבל כל ' שבעה ימים א (א) אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים משנה גמרא הלכות ואגדות (א) ב ' ואם רבים צריכים לו (ה) ' להתלמד מותר ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר והאחר לתורגמן ותתורגמן ישמיע לרבים:

הגה לו (") ידרוש בעצמו (מרדכי הלכות אבל) ויכול לפסוק מיסור ומיהר ליחיד המוקל אומו אם אין אחר אלא הוא ולריכין לו (בת"ז וכ' ירושם) אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו וכן מהגיים אע"פ שיש מקילין (הת"ו בשם י"ת):

ב [ב] ה אם האבל (ג) כהן ואין בב"ה כהן אחר ג אסור לו לעלות לקרות בתורה:

ג [ג] ' אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן יכול האבל (ב) להתפלל להוציאן:

הגה ד [ד] ומלה להתפלל שחרית ומרכיה במקום שמתה שם אפילו אין אבל כי יש בזה מתת לות לנשמה (ת"ו)

והאבל מלעולך לאיין (שם):

ד [ה] ' אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבלות (ועי' בת"ח סימן תקנ"ד סעיף ב') [ו] " והני מילי בינו לבין עצמו אבל אינו לומר עם אחרים אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבלות ואם טעו משיבין בשפה רפה והוא אינו שואל [ז] " והני מילי כשאין רבים צריכין לו אבל אם רבים צריכים לו אפילו בהלכות אחרות מותר כדאמרינן:

ה [ח] ' אבל שיש לו בנים קטנים ה אין לו לבטלם מלימודם:

שפה דין שאלת שלום באבל. ובו ג' סעיפים:

שפה א ויש מקילין האידנא בשאילת שלום האבל. על אביו ואמו אמר ל': ב אם לא שיחלקו כו'. ובאמת אין זה טעם

*) (נו' כשמעק כי הנים וגדולים הם בשעת הפסיקה).

שפד (א) ואם רבים צריכים לו להתלמד. בתמ"ו נתיב כ"מ כתב ולאיתי לרבותי שהיו מגידים ההלכה אחר ג' ימים מזה כ"ל במלמד שיכול ג"כ ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים לריכים לו דחיזוקות של בית רבן הכל פיהם חביב מלימוד הגדולים כדלמרינן במסכת שבת לעיל דומה הכל שים בו חטא לאין בו חטא. וגרלה פשוט שאבל מותר להתחתם בחתמיטי בחורה בשקורין כגון גלילה וכיולא בה דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב ממנו לב וכן ראיתי בהגי"ה שזה שהרב ר"ח היה אבל בזמנו אבל וקרלו בחורה והוא היה גולל סליחות אלו וקרלו בחורה והוא היה גולל ס"ת כו' ומביאה בדריסה:

[ג] ומותר' לישן עמו ב הוא (ה) בבגדו והיא בבגדה ומיהו משום לך לך אמרינן נזירא יש להחמיר שלא יישן ה [עמה] במטה כלל:

ב במה דברים אמורים בשאר אבלות ג' אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה שמבניסין את המת לחדר ואת החתונות הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהגים ז' ימי המשתה ואח"כ שבעת ימי אבלות ' אסור להתייחד עמה כל י"ד יום אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים כדאיתא במימן שמ"ב [ד] ה אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואח"כ מת לו מת מותר להתייחד עמה כמו בשאר אבלות ה והוא שבעל אבל אם לא בעל אסור להתייחד עמה כל ימי האבל בין בחול בין בשבת:

שפד האבל אסור בתלמוד תורה. ובו ה' סעיפים:

א [א] " אבל כל ' שבעה ימים א (א) אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים משנה גמרא הלכות ואגדות (א) ב ' ואם רבים צריכים לו (ה) ' להתלמד מותר ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר והאחר לתורגמן ותתורגמן ישמיע לרבים:

הגה לו (") ידרוש בעצמו (מרדכי הלכות אבל) ויכול לפסוק מיסור ומיהר ליחיד המוקל אומו אם אין אחר אלא הוא ולריכין לו (בת"ז וכ' ירושם) אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו וכן מהגיים אע"פ שיש מקילין (הת"ו בשם י"ת):

ב [ב] ה אם האבל (ג) כהן ואין בב"ה כהן אחר ג אסור לו לעלות לקרות בתורה:

ג [ג] ' אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן יכול האבל (ב) להתפלל להוציאן:

הגה ד [ד] ומלה להתפלל שחרית ומרכיה במקום שמתה שם אפילו אין אבל כי יש בזה מתת לות לנשמה (ת"ו)

והאבל מלעולך לאיין (שם):

ד [ה] ' אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבלות (ועי' בת"ח סימן תקנ"ד סעיף ב') [ו] " והני מילי בינו לבין עצמו אבל אינו לומר עם אחרים אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבלות ואם טעו משיבין בשפה רפה והוא אינו שואל [ז] " והני מילי כשאין רבים צריכין לו אבל אם רבים צריכים לו אפילו בהלכות אחרות מותר כדאמרינן:

ה [ח] ' אבל שיש לו בנים קטנים ה אין לו לבטלם מלימודם:

שפה דין שאלת שלום באבל. ובו ג' סעיפים:

א " אבל אסור בשאלת שלום כיצד ' אסור להרכות בדברים (רמב"ם פ"ה וכל בו) [ב] ואם עשה לכבוד רבים כגון שרבים באים לאתמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום לכבוד רבים שרי (ל" פרק אלו מגלחין והגהות מיי' ומרדכי הלכות אבל) **א** ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל לאחר (ה) ל' ואין עשה להם **ב** אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאלו מהגיים לא מקרי שאלת שלום (ג) שבימיהם (סנהדרין הרב) ועיין בת"ח סימן ש"ג:

ב ' המוצא את חבירו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כדרכו אלא מן הצד שאינו מזכיר לו שם המת אלא אומר לו תתנחם " מתה אשתו ונשא אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכובד ראש אבל אם ' לא

יום הרי הוא כשאר כל אדם ' בר"א בשאר קרובים אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר שבעה ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חדש:

הגה [א] ומאחר שאסור בשאלת שלום אסור להרכות בדברים (רמב"ם פ"ה וכל בו) [ב] ואם עשה לכבוד רבים כגון שרבים באים לאתמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום לכבוד רבים שרי (ל" פרק אלו מגלחין והגהות מיי' ומרדכי הלכות אבל) **א** ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל לאחר (ה) ל' ואין עשה להם **ב** אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאלו מהגיים לא מקרי שאלת שלום (ג) שבימיהם (סנהדרין הרב) ועיין בת"ח סימן ש"ג:

ב ' המוצא את חבירו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כדרכו אלא מן הצד שאינו מזכיר לו שם המת אלא אומר לו תתנחם " מתה אשתו ונשא אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכובד ראש אבל אם ' לא

באר הגולה

סס: ה כן הוא בעור: ו ' ליינתיו לעיל בסי' שמ"ב: ו ומפרש שם בגמרא כיון דתקינו בה רבנן דקתני נוסב ' ימי המשתה אחלה קולא לבו ואתי לזלזולי ביה: ח הכי משמע שם. כיון דליכא הכא שום קולא כי אהוב ז' ימי המשתה אחלה: ם מימרא דרב יוסף בתוספות דף ד' ע"ח: א בריתא מ"ב דף כ"ח ע"ח ומייתי לה שם דף ע"ו ע"ח מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל אחלם דוס: ב מרמב"ן בסה"ה ולא דמי לחפילין דד"ח שאני דכתיב בהו ומשמתי לב: ג שם בבריתא דף כ"ח ע"ח: ד עור בשם הרי"ן ניאם: (") כנ"ל מקום הגה זו וכן מסורש בבריתא שם במשנה דרבי יוסי: וכו' וכן משמע בהדיא בתשי"ו: ח נ"ו בשם הרי"ן ניאם הואיל וסני לישראל שיקרא בתקומו וכ"ם בתקום ה"ם דרב קרא בבכורי: ו שם בשם הגוכת אבין הרא"ם עיין בא"ח סימן קנ"ח שאין נפילה אפים בבית אבל ולקמן סימן ש"ג כתב הכ"י בשם בכל בו דח"ח אחנה ומלגלת ושיר מומור ובנס בתפלת ערבית של שבת אבל אבל אבל אין תחריס בכבה אחת מעין ז' ולא כמה מדליקין: ז בסה"ה בשם י"ח וכ"כ הסמ"ג בשם כ"ח שחור בעת ובקומו ממה שהיה אוסר בימי אבלו בתיב וקיומה וכו' וכ"כ בעור בשם אבין הרא"ש: ח שם בבריתא דאבל כבתי: ט נ"ו בשם הרא"ש: י הגהות מיימוני בפ"ם (ומרדכי) מעשה כי אין אבילות לקטן:

א מ"ק דף ע"ו ע"ח ומייתי לה מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל אחלם דוס ופי' רש"י לומר בדבר זה תהוא אבילות ולא תשאל לאלוס וכמ"ם ההוס' שם שיהיה ציון לבראות בקלת דבריה שהיה אבל ולא היה נוסב דיני אבל אלא אלא לאבל: ב בבריתא ומסקנא דגמרא שם דף כ"ח ע"ב: ג בבריתא ומסקנא בגמ' שם: ד בבריתא ומסקנא דגמרא שם: ה שם בבריתא: ו עור בשם הרמב"ן

בית הילל

מתה דאיתא לעיל בסי' קפ"ד ס"ב בשעה ווסתה צריך לפרוש ממנה עוהה אחת ולא מבאר קריאות עכ"ל. וכתב בב"י דשלה קריאות אפילו מיכון ומשוק שרי ולא כמ"ה ת"ל משמע דמיכון ומשוק שרי אפי' לכתחלה ואף דבגדה הוא רק מדרבנן אבל אבילות הוא מדאוריתא יום ל' לדעת הרמב"ם זה אינו דאף בגדה מקום שלא יבא לידי איסור דאוריתא מדאוריתא כמו דאיתא בב"י סימן קנ"ו אבל אבילות הוא מדרבנן רק יום הראשון מדאוריתא ואסור לפרס חורבה הואיל ואבילות הוא מדרבנן רק יום ל' מדאוריתא המירו עפי שלא יבא לידי איסור דאיתא בגמ' דכתובות בפ"ק אמר דקולא ליה ואתא לזלזולי ביה התחירו עפי ש"ם וכ"כ הרא"ש כתב נמי נמה ולל המחמיר הרב"ם עכ"ל:

(סימן שפ"ד שו"ע סעיף ג') אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבי' ידי חובתן יכול האבל להתפלל להוציאן. והגה משמע מכאן דתוך שבעה

ברכי יוסף

(סימן שפ"ד שו"ע סעיף ד') ובהלכות אבלות וכו'. ראיתי לאחד מהגדולים בימי אבלו שהיה לומד בהלכות אבילות בעוון ומכך בינו לבין עצמו ומה שמחמת בעוון שקלא ושריא לו דין כותב ומעלה על

גליון מהרש"א

(סי' שפ"ג ס"ש ס"כ) אבל אם כנס. ע' סי' שפ"ב ס"ו סס"א: (סימן שפ"ד סעיף ה') אסור לקרות בתורה. כ' הכ"י בירושלמי יש אם היה לתוס אחר החתר' מותר ולא כתבוהו הפוסקים עכ"ל. ויום שביעי של אבילות שחל בשבת יכול לעלות בשנתה וסדינא נמי בשחרית היה רשאי לעלות. ס"ו סי' ת"ב ס"ה: (שם בהג"ה) לדקדק השואל אותו. ע' מנ"א סי' תקנ"ד ס"ק ה': (שם בהג"ה) אסור לומר הלכה. ולמדר חיוקות ל"ב בר"ח הוה לרבים צריכי' לו וכ"כ בת' ר"ש אף שיש רב אחר הם לא יעיינו כ"כ לפני רב שאינו קבוע להם: (סעיף ג') מי שיתפלל. ועל אביו ואמו אפילו כשיש אחר יתפלל תוך שבעה. ביה.הילל מובא בבא"ה דהסוסך ע"ו אינו מספיד ובר"ח הגוכה ושורים יתפלל (אבל אחר שבעה) עד הלל. בגמ' סי' שצ"א: (סימן שפ"ה סעיף ה' בהג"ה) מה שאנו נוהגין. ע' בא"ח סי' מ"ם ס"ב מה דאסור ליתן שלום קדם שיתפלל היינו שלום שהוא שבו של הקב"ה

חידושי רע"ק

מה' זלמן ווילנא צ"ל שכן מפורש בתרגום קהלת עת לחבוק ועת לרחוק מחבק עידן בחיר לנפפא איתתא ועידן בחיר לרחקא מנפפא בשבעת ימי אבלא עכ"ל:

(סימן שפ"ד סעיף ג' בהגה"ה) במקום שבת שם. בחי' הגרשוני כ' דאיתא בכל בו דאין בתפלל בביתו אם המת קבן פחות מבן שנה: (שם) והאבל מצערף למנין. ואפי' ביום הראשון ודלא כבהרש"ל שכ' בחל' ר"ה: (סימן שפ"ה סעיף ח' בהגה"ה) לא מיקרי שאלת שלום. עי' מנ"א (סי' תקנ"ד ס"ק כ"א) מ"ש לחמוה בזה:

ביאור הגר"א

[ג] ומותרת לישן כו'. דהא אף בגדה איבעיא להו שם (י"ג ח') בתחלה: [ד] אבל כו'. הרא"ש שם ובעה"ג:

שפד [א] (ליקוט) אבל כל שבעה כו'. עבה"ג. ודלא כי"ח ובתוס' כ"א א' ד"ה אלו כו' (ע"כ): [ב] אם האבל כו'. כנ"ל בס"א דוקא שרבים צריכין לו בשאיל בה"ג שאינו אלא מפני דרכי שלום. שם: [ג] אם אין כו'. נלמד בס"א: [ד] ומצוה כו'. כמש"ל סי' שע"ו ס"ג: [ה] אבל טוהר כו'. עתוס' כ"א א' ד"ה ואסור כו': [ו] (ליקוט) והיש כו'. אי"ר מ"י חכם כו' ועראש"ש סי' ס"ד (ע"כ): [ז] וה"ם כו'. עכ"ל: [ח] אבל כו'. עבה"ג וכמש"ל ס"ם שצ"ו: **שפה** [א] ומאחר כו'. ע"ל סי' שצ"ב ס"ב שניה כו': [ב] ואם עשה כו'. נמ' שם:

באר היטב

שפג (א) בבגדו. אבל כלא בגדיס אסור אפי' סיגר מפסיק אפי' בשבת ובגד. עור ומרמ"ן:

שפד (א) להתלמד. כתב הט"ז ל"ל דמלמד יכול ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים לריכים לו דחיזוקות של בית רבן הכל פיהם חביב מלימוד הגדולים גם נראה שמותר להתחתם בחתמיטי ההלכה בשקורין כגון גלילה וכיולא בזה דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב ממנו לב וכן ראיתי בהגי"ה ז"ל הרב ר"ח היה אבל בזמן שיו ומתיטי והתפללו סליחות אלו וקרלו בהורה והוא היה הגולל. ס"ח כו' עכ"ל: (ב) כהן. כ' הב"ח ותימה דבסי' ר"ד דין שבת כתב הרב דבאין שם כהן אחר אבל הוא מותר לקרותו ומכן לא כתב כלום וכ' הש"ך דלק"מ דהכא בעמת דאיסורא דאבל אסור בד"ה אחה"ה לאמטוינו ומדין אבלות בשבת לא מיירי אבל החם דמיירי בכל הסי' מדין איסור אבלות בשבת דמוהר דמוהר לעלות מקום דאל"ל ה"ל אבלות דפרהסיא עוהב ואין אבלות דפרהסיא בשבת והכי משמע החם להדיא עיין שם עכ"ל: **שפה** (ה) ל' ל. על אביו ואמו. ש"ך: (ג) שבימיהם. ובאמת אין זה מעם נכון דאל"ל הוך ל' ימי ולא מלינו לשום פוסק שמילק בכך עכ"ל הש"ך (ומיהו